

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

X.

Идлази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VIII.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

писме М. М.

NACIONALNA (Национална)

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

6. Питања за исповијед одраслијех хришћана по руковођењу 10 Божијих заповиједи.

Пошто свештеник очита обичне при исповиједи молитве, дужан је покајаника, као својега духовнога сина, са најтоплијом очинском љубављу и благом крошошћу поучити, да он све своје грјехове, које је последије своје потоње исповиједи учинио, искрено исповиједа.

Поука та од прилике имала би бити у овоме смислу: Љубазни хришћанине!*) „Ти треба да знаш, да се исповиједаш самоме Богу, којему си и сагријешо. А ја сам његов недостојни служитељ и свједок твоје исповиједи. Немој се ничега бојати, јер смо ми овдје само тројица, а то: Бог, који твоју исповијед прима; ја, као

*) Као што је на једноме мјесту напријед речено, ми ћемо и овдје употребљавати питања за мушке особе. А свештеник нека при исповиједи питања удешава према полу за мушке и женске, како их кад има на исповијед.

свједок твоје исповиједи, и ти који се исповиједаш. Бог пред којим се исповиједаш, и који све твоје грјехове добро познаје, и то од онога часа кад си их ти учинио, Он је ту уз тебе и код тебе; Он, дакле, очекује овдје, да ти сам пред Њим исповиједаш и очитујеш све твоје грјехове, које си учинио иза потоње своје исповиједи. Ти знаш своје грјехове, па се немој стиђети, да их искрено и од срца исповиједаш. Трећи овдје ја сам, човјек као год и ти страстима подложен; за то немој се од мене стиђети, а буди увјерен, да ће остати вјечном тајном све оно, што данас будеш у моме присуству пред Богом исповиједао; за то немој се од мене нимало стиђети.

Драги мој хришћанине! Ти си дошао на исповијед, да ти Бог све твоје грјехове опрости; зато и ти си дужан опростити свијема, који су те у чем увриједили. Ти се исповиједаш; Бог те да помирити с Богом, којему си и сагријешив; Бог те да дужан си се и ти помирити са онијема, који су ти нешто учинили. Ако си коме што узео, то си му дужан повратити.

Радуј се, дакле, што ћеш исповијешћу и искреним покајањем са себе одбацили све своје грјехове; што ћеш добити помиловање Божије, и што ћеш се удостојити заједнице са светијем анђелима и светитељима.¹⁾

І. Заповијед.

Знаш ли, Петре, како гласи прва Божија заповијед?

Знам: „Азъ есмь Господъ Богъ твой, да не будутъ тебѣ бози инии развѣ Мене.“

Кажи ми: како те ријечи Божије разумијеш на српски?

Разумијем их овако: „Ја сам Господ Бог твој, немој имати другијех богова осим Мене.“

¹⁾ ТихонъЗ адонскій Томъ І. стр. 6. Москва 1875. год.

Ти дакле, Петре, знаш ли на изуст 10. заповиједи божијих?

Знам, свети оче духовниче.

Пошто их знаш, ти треба да их често прочитаваш ради твојега по њима владања, обећајеш ли се то чинити? Обећајем.*)

Кад их тако будеш чешће прочитавао, ти ћеш знати, који су грјехови противни којој заповиједи.

Духовниче! Ја бих желио да ми и ти кажеш: ко гријеши противу прве заповиједи?

Противу прве заповиједи Божије гријеше они, који од свега срца и душе своје не љубе Бога; који се не старају, да познаду истине свете православне вјере; који се редовно не моле Богу; који у вријеме молитве стоје расијани умом; који се не уздају на Бога, него се ослањају на своје богатство, на своје моћне пријатеље и т. д.

Трудићу се ја, о духовниче — да се у будуће од свега тога чувам.

Кажи ми Петре, кад си ти протрчио пут био на исповиједи?

Исповиједао сам се прошле године у велике часне посте.

Јеси ли испунио, ако ти је свештеник какву епитимију на исповиједи био одредио?

Извршио сам у главном, али не баш онако потпуно, као што ми је било наређено.

То, Петре, не смије бити. Ко не испуни потпуно одређену му епитимију, тај се не може надати опроштају својих грјехова.

Кајем се за ово, а у будуће обећајем се, да ћу вазда унапријед испуњавати све оно, што ми духовник при исповиједи буде наредио.*)

*) Ако покајаник не би знао 10 Божијих заповиједи, онда нека му их свештеник по реду каже и протумачи.

*) Ако је покајаник књизи познат, нека чита на изуст символ вјере; ако не би знао, нека му га духовник прочита и протумачи, да зна: што има и како има вјеровати.

Вјерујеш ли у Бога онако, како света наша право-славна црква по символу вјере учи?

Вјерујем.

Тако, драги мој, у Бога тврдо вјеруј, па ће ти Бог по вјери твојој помоћи.

Кажи ми: молиш ли се Богу сваки дан редовно у своје вријеме?

Молим, али не баш тако сваки дан редовно.

Нигда не ваља изоставити, а да се у своје вријеме Богу не помолиш. Као што вазда редовно сваки дан на оброк сједаш да једеш, кад си гладан, тако не пропуштај и душу своју нахранити молитвом. Молитва је храна душе. Као што би тијело изнемогло, кад се не би снажило храном, тако и душа ослабљава, кад је лишена молитве. Ако се Богу молимо, удијелиће нам се оно, што иштемо, по ономе, што је Христос рекао: „Просите, па ће вам се дати; иштите, па ћете добити; куцајте, па ће вам се отворити.“ А један побожни човјек односно молитве овако говори: „Велики је моли се, да се не испуни оно, што ти сам желиш, оно, што је Богу угодно, и што Он по својему неиспитаноме промислу зна, да ће ти бити корисно и спасоносно, тада ћеш бити задовољан и благодаран Богу“ (Преподобни Нилъ).

Кажи ми: љубиш ли ти кога од смртнијех људи више, него ли Бога, или, да се ти нијеси нечему земаљскоме одао до тога степена, да у неколико заборавиш на Бога?

Не љубим ништа насвијету више до Бога, нити игда могу заборавити, да је Бог мој створитељ.

Тако, драги мој, Бога ваља љубити више свега на свијету. А људе ваља, па ма како они велики и силни били, љубити у онолико, у колико то доликује према њиховоме положају и према добру, које од њих можемо имати. Ми смо дакле дужни љубити људе, у колико то не би било противно Богу. Како би и могао човјек љубити некога смртнога мимо Бога — вјечнога цара,

Спаситељ вели: „ко љуби оца или матер, сина или кћер више него Мене, тај мене није достојан.“

Кажи ми: показујеш ли ти љубав Божију и дјелом и ријечима у твојему владању и братској љубави према твојијема ближњијема?

У колико је могуће указујем.

То је лијепо и похвално с твоје стране, јер и св. писмо вели, да љубав ка Богу не би имала цијене, кад би је указивао онај, који не љуби свога ближњег брата.

Јеси ли се ти уздао више у своју снагу, у своје богатство, или у своје знање, него ли у Бога?

Нијесам ни дао Бог.

Тако, то је од тебе врло лијепо, јер сваки онај, који би се надао више на своје богатство, на своју снагу или на знање своје, него ли на Бога, тај би се од Бога удаљио и лишио б~~и~~ се његове благодати.

Јеси ли благодаран Богу за велика и небројена добротинства, која ти непрестано чини?

Благодаран сам, али не упркос њему, у колико бих то дужан био.

То с твоје стране није лијепо, него је сасвијем грешно. — Како можеш не благодарити Богу, кад у твојему животу немаш ниједног тренутка, кад не уживаш његове богате милости. Стидно је и посве неуљудно не благодаран бити и човјеку, који ти које мало добро учини, а камо ли не благодарити Богу, од кога си добио живот свој и све што имаш.

Да нијеси кад посумњао у милосрђе Божије?

Нијесам.

Сачувај Боже, немој нигда то ни посумњати, јер је милост Божија према нама људима велика и неограничена.

Јеси ли навлаш гријешно зато, што је Бог одвећ милостив?

И ако се вазда уздам на Његову богату милост, али опет нијесам гријешно с намјером у надању на опроштење зато, што је Бог милостив.

Тако драги мој — нигда и ни учем не ваља гријешити, јер Бог и ако је милостив, али је у исто вријеме и праведан, па ће једанпут по својој правди дати свакоме оно, што ко буде по дјелима својима заслужио.

Јеси ли се кад у чем показао добар и побожан само зато, да прикријеш трагове свога покваренога живота?

Гријехова има јавнијех и тајнијех, које ћу само Богу пред тобом, духовниче, исповиједати, а не бих рад да ми их други знаду.

Ја ћу те по реду питати, а ти ћеш на све јасно и отворено одговарати, а као што сам напријед казао све што кажеш, то други нико знати неће. Кажи дакле све што имаш и ништа немој утајити.

Слушам, свети оче, и знам добро, да бих све гријехове од тебе и могао сакрити, не могу их од Бога укрити; зато ћу ти све право казати.

Кажи ми: јеси ли коме од земнијех људи ласкао, и тијем гледао, да угодиш смртном човеку у оном, што је противно Богу?

Нијесам.

Немој то нигда ни чинити, јер Бог и људи строго осуђују оне, који одобравају неправду.

Јеси ли кад у сумњу приводио оно, што св. црква заповиједа?

Нијесам.

Јеси ли у вријеме које твоје невоље роптао на Бога, као на пр. у вријеме болести, сиромаштва или смрти којега твојега сродника?

Нијесам.

Тако и од сада вазда буди благодаран на свему ономе, што од Бога долази, јер Бог вазда даје оно, што је добро, а гдје год бива, да куша и вјеру нашу, као што је то негда било са праведнијем Јовом. По томе нико

никад нема право да буде незадовољан са онијем, што Бог по неиспитаноме своме промислу даје.

Јеси ли се обраћао каквима гатарима и бајалицама с намјером, да ти тобож помогу у којој твојој нужди и невољи?

Кад ми је дијете било опасно болесно, звао сам једнога гатара. Не знам, је ли му он што помогао, али знам, да је дијете последије оздравило.

Тијем ти си грдно Богу сагријешо. Оне, који на гатаре иду и у помоћ их призивљу, св. црква обуставља од св. причешћа 6. година.

Духовниче! Пошто је то тако, ја сам страпино Богу сагријешао, а да сам прије знао, да је то такви велики пријеступ, не бих то учинио био. Ја се за то вруће кајем и молим Бога, да ми опрости.

Кад нијеси у напријед знао, да је то тако велики гријех, и кад се тако кајеш, Бог је милостив, Он ће ти опростити, а ја ћу ти малу епитимију одредити, као за гријех, који је по незнању учињен. Ти се само обећај, да више у такви и слични гријех упадати нећеш.

Обећајем се.

Тога обећања вазда се строго држи.

Ко се на гатаре и бајалице узда и мимо Бога од њих помоћи иште — тај се од Бога удаљава.

Јеси ли ти кад што гатао?

Сачувај Боже то нијесам.

Молим те, духовниче, кажи ми: гријеш ли онај, који у вријеме које болести зове љекара?

Позвати љекара у вријеме болести не само да није гријех, него је управо врлина. Љекар познаје састав човјечијег живота, и по томе зна лијечити разне људске болести. И тако често пута љекар помоћу Божијом немоћнога избави од смрти. Сваки онај, који има љекара у близини, па га не би позвао, да болеснику могућу помоћ укаже, тај тешко Богу гријешо.

Кажи ми: јеси ли ти падао у гријех сујевјерија?
 Духовниче! а шта је то сујевјерије?

Сујевјерије је то: кад неко бира дан, у који ће започети које дјело своје држећи, да је један дан од другог срећнији; кад ко гледа, ко ће га на путу нрви срести, па од туда изводи своју срећу на томе путу, на који је пошао; кад ко вјерује у сновидјења и у слијепу судбину. — Сујевјерије је и то: кад неко по црвеним облацима предсказује вријеме тога или сјутрашњег дана; кад ко по младоме мјесецу предвиђа сушу или кишу. Сујевјерије је и оно: што у некијема мјестима уочи Благовијести и прољетњака пред кућом у обору ложе огањ, да им се тобож боље плоди стока и да им боље роде њиве. Неки опет не перу суде, у које музу млијеко, да им тобож стока више млијека даје. Осим тога, кад који комад стове у гори залута и тамо заноћи, пастир засади сјекиру у какву греду и тијем вјерује, да је залута ли брав обезбијећен, да га вук или друга која звијер не растргне. Неки опет гатају; да је лептирица, која се у вече около свијеће виђа, нека вјештица, па се журе, да је на свијећи опале. — Кад ко занемогне, међу му угљен у воду, и сваки угљен при метању у воду намјењују некој особи, која као да је тобож узрок слабости дотичнога болесника. Има их, који носе некакве записе и амајлије и друге које-какве знакове, да се тобож сачувају од мађија и урока. Све ово и овоме слично јесу сујевјерија. Ко у ова и овима подобра вјерује, тај страшно Богу гријешни.

Видим — свети оче — и по твојему казивању сада вјерујем, да је то велики гријех, и ја ћу се у будуће од свега тога чувати.

Тако — драги мој — вазда избјегавај све оно, што је Богу противно, па се у свему предај светој вољи Божијој, да она тобом управља.

Кажи ми: молиш ли се Пресветој Богородици, св. анђелима и другијем светитељима Божијим угодницима, и ономе светитељу, кога ти славиш за своје крсно име?

Молим вазда.

Тако, сине мој, вазда се моли Пресветој Богородици, анђелима и светитељима, да се они за тебе моле.

II. Заповијед.

(Покајаник чита другу заповијед, а ако је не би знао, чита је свештеник).

„Не сотвори себѣ кумира и всякаго подобія, елико на небеси горѣ, и елико на земљи низу, и елико въ водахъ и подѣ землею: да не поклонипися имъ, и да не послужиши имъ.“

Не прави себи кипа ни какве слике од онога, што је горе на небу, ни од онога што је на земљи доље, и од онога што је у води под земљом, немој им се клањати, нити им служити.

(Свештеник у кратко протумачи ову заповијед па пита).

Драги мој! У овој заповиједи забрањује Бог, да не правимо идоле и да им се не клањамо. Сада ми кажи: сматраш ли ти за идолопоклонство то, што се ми клањамо пред светијем иконама и моћима светитеља?

Сачувај Боже, не сматрам, јер знам, да ништа не може бити противно Богу од онога, што је света црква установила и нама предала.

Тако је — драги мој — ми кад се пред иконама молимо, онда мисли наше уздигемо ка ономе светитељу, кога нам икона представља. Ми поштујући иконе исказујемо тијем нашу љубав ономе лицу, које је на икони изображено. — Иконе целивамо са онаквом љубављу, као што целивамо наше добротворе. — Клањамо им се исто онако, као што су се Јудеји клањали онима табли-

цама, које им је Бог дао, на Синајској гори. Иконе нам представљају догађаје и лица, као да их очима гледамо. По томе иконе служе, као отворене књиге за оне, који не знаду читати, и ако они познају велика и спасоносна дјела Спасителјева и његовијех угодника.

Моћи светитеља поштујемо и пред њима се клањамо зато, што је Бог њихова тијела прославио и од тљености сачувао. Њихове свете моћи исцјељавају све оне, који свјером к њима приступају. Они наше молитве Богу приносе и сами се за нас Богу моле.

Имаш ли ти у дому твојему свету икону Христову, Богородичину, икону твога крснога светитеља и икону светитеља мјеснога храма?

Икону Христову имам, а друге немам.

То није лијепо, нити је побожно. Зато ваља да набавиш иконе: Богородичину, крснога светитеља и икону мјеснога храма. Те свете иконе намјести у кући на пристојном мјесту. Лице свако своје вријеме редовно пред њима Богу моли.

Сваки побожни хришћанин ~~на себи~~ ~~дугом~~ је на прсима испод хаљина носити мали крст. — Кажи ми: носиш ли ти тако на себи крст?

Не носим га.

Драги мој! Не носити на себи крст, као знак опомене за свакидашње наше сјећање, да је за нас и за наше грјехове на њему пострадао Христос Спаситељ наш, велика је грехота. Ја те за то нећу осудити, јер можда тај обичај ношње на себи крста у твојему мјесту не постоји. Но добри и побожни хришћани треба да да уобичаје све оно, што од њих света црква потребује. Зато ти препоручујем, да набавиш мали крст и да га вазда на себи носиш. Није нужно, да крстић тај буде скупоцјен. Он може бити од каквога простога метала или од лијепога дрвета, т. ј. ако га нијеси у стању имати од сребра. Но он био од чега му драго, ваља да

га свештеник освешта, јер за то има у додателноме требнику нарочита молитва.

Духовниче! Ја ћу се трудити, да набавим у кући иконе и крст ради ношње на себи. Пред светијем иконама молићу се вазда редовно Богу, Пресветој Богородици и другијема светитељима; а добро ћу се трудити, да под крстом, кога ћу на себи вазда имати, што побожнији живот проводим.

Учини на себи знак крста, т. ј. прекрсти се, да видим чиниш ли то правилно?

(Покајаник учини на себи знак крста — прекрсти се. — Ако он то не би знао правилно учинити са изговором дотичнијех ријечи, онда га свештеник поправи и научи наредивши му, та тако вазда у будуће имати.)

Кажи ми: јеси ли горд — гордиш ли се, то јест узносиш ли се: богатством, мудрошћу, каквима добротинствима или заслугама, ако их имаш више од другога?

У те гријехове нијесам падао.

То је од твоје стране похвално, труди се, да и у будуће нигда у те пороке не падаш. (Ово се разумије, да ваља употребити код онијех особа, за које би свештеник увидио, да страдају вишеприведенима пороцима.) Знади добро, да Бог мрзи гордељиве. Ако си учинио какво мало добро немој се хвалити и узносити, него сматрај, да си то дужан био учинити.

Чим би се човјек и могао гордити: зар богатством, положајем или здрављем, кад од тога ништа не би могао имати, да му то Бог није даровао. Ако си мудар, немој се гордити, јер је и то дар Божији, за који си дужан Богу благодарити. Тај дар Божији имаће душа твоја само до онда, докле будеш признателан Богу. У овоме може нам послужити примјер цара Соломона. Он је био најмудрији цар на свијету, али кад је изостао од својијех дужности према Богу, оставила га је мудрост, па је са висине знања пао у дубину великијех заблуда.

Јеси ли се притворно представљао, као да си добар и побожан, а у ствари нијеси био такав?

Нијесам. Од тога нека ме Бог сачува.

Тако, вазда избјегавај од притворности, јер је она тешки гријех. Господ изобличава оне, који Га устима хвале, а срце им је далеко од Њега. За примјер могу нам послужити књижници и фарисеји.

III. Заповијед.

„Не пријемли имене Господа Бога твоего всеу.“

Не узимај име Господа Бога твојега у залуд.

Кажи, Петре, јеси ли се клео именом Божијим, т. ј. јеси ли клетвом потврђавао, да је истина оно, што је лаж?

Нијесам.

Нека је слава Богу кад нијеси у тај гријех падао. Бог је забранио криво клетву и казном пријети онцијема, који се криво зајуну. Ананија и Сапфира казали су неистину пред Богом, па су за ту пријевару смрћу били кажњени.

Имаш ли обичај богмити се, т. ј. јеси ли навикао у обичноме говору и у шали употребљавати име Божије?

На жалост имам тај обичај, али ми то тако по навици долази, а то не дај Боже не чиним с намјером.

Ја сам увјерен да то не бива хотимично, него по навици, али је то опет велика грехота. Име је Божије велико и страшно. За то га ваља са великијем страхопоштовањем узимати. У прастара времена каменовали су свакога онога, који би се усудио узимати име Божије у маленкостима. Ти ваља да знаш, како са страхом Анђели на небу узимају име Божије.

Духовниче! Трудићу се и ја, да се у будуће вазда строго чувам, да име Божије не узимам у незнатнијема стварима при обичноме разговору.

Кажи ми: јеси ли ти принуђавао кога, или му повода дао да се куне: Богом, Богородицом, крстом, вјером, црквом и светитељима?

Често пута бива, кад ми неко нешто казује, по мојему рђавоме обичају да од њега захтјевам, да ми оно клетвом потврди, а сад видим да је то грехота.

Заиста грехота велика. Покај се за то и обећај се, да то у будуће нећеш нигда чинити.

Кајем се и трудићу се, да се од те рђаве навике поправим.

Јеси ли испунио све оно, што си и ако си коме нешто обећао, као на примјер: учинити какво добростворно дјело; какав завјет или што некоме лично?

Обећао сам дати неки прилог цркви, па га још нијесам испунио.

То што си обећао дужан си испунити. Обећати и завјетовати нешто па га не испунити велики је гријех. Истинито побожан човјек нигда неће пропустити испунити оно, што је завјетовао. А ево за то лијепога примјера: Св. Ана завјетовала је прије самога рођења, да ће пород, кад би јој га Бог даровао, дати Богу на службу. Бог јој је дао сина Самуила, и она га је посветила да служи Богу. Св. праоци: Јоаким и Ана своју, кћерку јединицу Марију завјетовали су Богу, они су то последије учинили, и она се удостојила без гријеха родити Христа нашега Спаситеља.

Ако би ти кадгод учинио какав завјет несмислено, који би ти тешко или немогуће било испунити, онда у томе случају дођи код мене или другога духовника, па кажи све, што те у томе руководило, и представи све околности тога стања. Духовник по могућности по да тој му власти разријешити те од тога. А без овога нико нема право да се сам својеволјно одрече од учињенога завјета.

Савјетујем те, да нигда не даш обећања или завјета ни у чем без доброга размишљања.

Благодарим, свети оче, за твоје добре и очинске савјете, а обећајем се, да ћу се вазда по њима владати.

Кажи ми: јеси ли кад у цркви или у дому био расијан у мислима онда, кад си се молио Богу?

По гдје кад, на жалост, бива да у тај гријех панем.

То није добро ни побожно, за то ти препоручујем, да се тога у будуће чуваш. Кад се молиш у цркви, кући или гдје било на другоме мјесту, знади, да тада стојиш пред Богом и његовијема угодницима. Бог и Његови Светитељи у тај час на те гледају и слушају твоју молитву. Кад би ти у тај мах мислима расијан био, Бог и Светитељи отвратили би од тебе лице. И тако не само да не би улишана била твоја молитва, него би се то тебе приписало у гријех. Непристојно је и штетно и пред човјеком говорити, а не пазити на оно, што се говори. Ал! колико је то још штетније пред Богом, који познаје и саме мисли наше!!

Ја се обећајем, да ћу се у будуће од тога чувати.

Јеси ли се кад без уважења и као посмијехом и шалом изражавао о светијема стварима, које си дужан био само са побожношћу изговарати?

Бива да се по гдјекад у друштву пошалимо, али нигда ми није била намјера, да свете предмете омаловажавам.

И ако то с твоје стране није било злонамјерно, али опет је гријех, који није много далеко од хуљења тијех светијех ствари. Онај, који свете ствари у шали узима, тај се руга вјери и цркви. Такви поступак сам по себи строго је осудителан. Два сина свепштеника Илије није су се са побожношћу односила према старозавјетноме кивоту, па су за то оба погинула.

Јеси ли ти кога псовао и ружио?

Кад се наљутим утече ми те речем и грдно ријеч.

То није добро ни лијепо. — То је непристојно. Језик је дар Божији. Њим ваља говорити само оно, што је добро побожно и поштено, а не нигда грдно и непристојно.

Јеси ли кад проклињао себе или другога?

То бива само онда, кад сам нешто љут и нерасположен.

Хришћанину није слободно проклињати себе ни другога. Животи су наши дар Божији, па оно, што је Божије, не смије се проклињати, ни предавати зломе и нечастивоме духу — дјаволу. —

Јеси ли проклињао злотворе, т. ј. оне, који ти зло чине, ако их имаш?

Духовниче! Ја не могу добро мислити онеме, ко ми зло чини.

И то је гријех. Гријех је зло мислити и учинити и самоме злотвору својему. Нама, дакле, хришћанима не само да није дозвољено зло мислити и проклињати своје злотворе, него нам је напротив Богом наређено, да се за њихово добро Богу молимо: „Љубите своје непријатеље; благосиљајте оне, који вас мрзе; добро чините онима, који вас ненавиде, и молите се за оне, који вас гоне.“

Ето тако треба, да се добри хришћани према злотворима својима владају.

Јеси ли кад призивао Бога и Светитеље у помоћ, да постигнеш какво рђаво дјело?

Нијесам.

И немој нигда призивати небесну помоћ у онеме, што је непобожно.

Јеси ли се клео при којој трговачкој радњи — при продаји које своје ствари, да је боље продаш и тијем себе користијеш?

Нијесам. Тако драги мој, и не треба нигда и ни у чем употребљавати клетву, да с њом постигнеш какву материјалну корист, јер таква корист не може бити срећна ни корисна.

Пошто је така клетва у свакоме случају забрањена обећајем, да се нигда и ни у коме случају нећу клети.

(Наставиће се.)

КРАТКИ ИЗВОД ИЗ ОСНОВНОГ БОГОСЛОВЉА

Арх. Августина

Израдио Ж. Драговић.

(Наставак.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Противничко мишљење о томе да се хришћанство развило из
савременијех му философијех школа.

Противници говоре, да је у доба, кад се појавило хришћанство, философија била на највећем ступњу развића, и да хришћанство, није ништа друго, до плод философске мисли. Ова изјава нема ни мало истине у себи. Философија је у доба појаве хришћанства била у најжалоснијем стању, и међу њом и хришћанством има толико сличности, колико међу тамом и свјетлошћу. *Епикурова философија*, као цијелъ животу ставила је уживање и одрицала је бесмртност, према овоме она је врло слабо утицала и на наравственост. *Стојишка* — *Зенонова* школа проповиједала је неку очајну равнодушност према свему и одрицала је такође бесмртност. У њиховој хладној мудрости залуду би искали и најмањег трага вјере, или капље љубави, или искре надежде. *Стојик* више наличи на кич, него на човјека. *Цинци*, у доба хришћанства, пали су били у тако каљав и сраман живот, да су их за то презирали и сами бољи незнабошци. Најпоследње, и остале философске школе одрицале су и саму могућност, да се може познати истина; девиза њихова живота била је: „Да ями и пиѣмъ утрѣ бо умремъ.“

Доводити хришћанство у свезу са овим школама, то је вапијућа неправда и немогућност. — Истина, постојала је још једна школа, кад се појавило хришћанство, то је тако-звани *Синкретизам*. Они су имали за задаћу, да скупе све философске и религиозне теорије, које су до њих постојале, заједно, па да из њих створе једну општу истину и једну општу религију за човјечанство. Но ова њихова задаћа нема ничега опћега са хришћанством. — Напротив, они су се непријатељски односили према хришћанству, као што су се односиле и друге школе, које су из овога проишле, на пр. *Новошитагорејци*, који су се старали подићи незнабоштво на високи наравствени ступањ; *Гностици*, који су изопачили многе истине хришћанске; *Новоплатонци*, који су се старали, да измијене и уреде незнабошку догматику и који су ступили у трајну борбу с хришћанством.

Б.) Спољашњи знаци новозавјетног хришћанског откровења.

Божанско достојанство Исуса Христа.

Историјска истинитост јеванђелске личности И. Христа.

Божанско достојанство И. Христа доказује се прије свега Његовим Божанским карактером, а за тијем околностима, у којима се Он јавио. Божански карактер И. Христа превазилази сваку човјечију величину у томе погледу, те према томе Он нема Себи равнога у цијелој свјетској историји. — то је карактер опште-човјечански у најпотпунијем смислу те ријечи, те с тога може послужити као идеал за све људе свију народа и свију времена. И код другијех народа бивало је проповједника, учитеља и оснивача религије, који су задобијали љубав свога народа, али за друге народе нијесу имали значаја. У карактеру И. Христа нема ничега одвојенога и племенскога, него су се у њему у најпотпунијем смислу ујединиле све црте човјечанског савршенства, — пред њим нема разлике међу народима ни међу обичајима. Осим тога, *Он је беспримјеран по утицају своје на историјски живот свега човјечанства.*

Бивало је и још тако званих великих људи, али се њихов утицај ограничавао временом и већином је умирао с њима заједно.

Свемоћни пак утицај И. Христа на умове и срца људска показује се ево већ 2000 година, Он је још до данас „крајегулни камен“ свега човјечанства, и извадити тај камен, значило би, поколебати цио наравствени строј у самом његовом основу. Све ове црте крунишу се Његовим свестраним савршенством, које јасно свједочи о Његовом Божанском поријеклу.

И људи могу имати неке врлине, али све скупа — никада. Величина тако званих великих људи често пута нестане пред величином људи будућег нараштаја. Велики учитељи имају често пута ученике, који постану виши од њих. Карактер пак И. Христа једини је безусловно савршен и несравњен.

Највећи људи, па и читава друштва, трудећи се дуго и дуго времена нијесу у стању да схвате ни једну страну Његова карактера, а камо ли сва Његова савршенства. Једни виде у Њему високи идеал ритерског благородства; други — слику најчистијег аскетизма; трећи — човјека који је познао истину; четврти — највећег филантропа; пети — олицетворени идеал наравственог савршенства и т. д. и т. д. — Христос може имати подражавалаца и пошљедовача, али сунарника, у једном макар савршенству, — никада.

Хришћанство има много људи (мученика), којима се може похвалити, али се све њихове заслуге опет своде к И. Христу и односе се према Њему, као слабе копије према оригиналу. Једном ријечи, како умна, тако и наравствена савршенства И. Христа, јасно и несумњиво доказују његову божанственост.

Његова мудрост била је необична и изванредна, тијем више што он није употребљавао никаква средства, да ту мудрост добије, и што је превасходила сву мудрост свију људи. Особито је та мудрост изванредна тијем, што је Он био у стању, да провиди срца људска и да позна и најскривеније мисли и намјере човјекове. То је такво знање, које припада само јединоме Богу. У погледу наравственом Он нам се јавља као најсавршенија слика свију врлина. Он је први остварио у својем животу све оно, чему је друге учио. Гдје ћемо наћи таквога самопожртвовања, таквога некористољубља, тако дубоке смирености, тако чудесне кротости, таквог трпљења и великодушности? —

Најпослије, погрдна и мученичка смрт Његова, коју је примио не ради Себе, но ради других, — гдје ћемо, дакле, наћи у свој историји човјечанства таквијех примјера? — Узмемо ли Његову љубав према Богу — то је опет нешто беспримјерно: Свидохъ съ небесе, говори Он о Себи, не да творю волю мою но волю пославшаго мя отца (Јован 6, 38.) — да разумѣтъ мръ яко люблю отца, и якоже заповѣда мнѣ отецъ тако творю (13, 31.). Да пак врши вољу оца свога сматрао је за најсветију дужност. Ради тога Он „Смирилъ Себѣ, послушливъ былъ даже до смерти — смерти же крестныя (Филип. 2, 8).

Што се тиче Његове љубави према људима, Он је њу запечатио на Крсту, гдје се је у највећим мукама молио за

своје мучитеље. Поред ових савршенстава Он није имао никаквих мања, ни у очима самих својих непријатеља, који су тражили на њега лажне свједоке и наћи их нијесу могли. Сами Јуда, који га је издао, објесио се је, јер је знао, да је издао крoв њеповинну (Мат. 27. 4). Пилат послѣ испита, казао је Јудејима: никоеяже винѣ обрѣтаю въ челоуѣцѣ семѣ (Лук. 23, 4); њеповиненѣ есмѣ отѣ крoве праведнаго сего (Мат. 27, 24.) Ова савршенства јасно нам показују у лицу Исуса Христа Богочовјека, или оваплоћенога Сина Божијега, како је Он сам Себе изволио назвати.

Скептици новијега времена желе доказати, да јеванђелска личност Исуса Христа није историјски истинита и да је није ни постојало, него да је то нека личност измишљена, митолошка, а јеванђеље да је производ неких од апостола, или просто производ духа времена, у коме је оно повикло. Но ово нема никаквога смисла, јер прије свега измислити један тако дошљедан карактер, као карактер И. Христа — немогуће је, и кад би то допустили, онда онај који би то измислио, био би виши него Исус Христос. Сви пак савремени идеали нијесу се ни из далека примицали ономе, што видимо у карактеру И. Христа. Та сама немогућност, да се овај карактер може измислити, доказује Његову историјску истинитост, а доказује га и битност хришћанске цркве и самог постојања и ове велики уплив, који је хришћанство показивало и који данас показује. Значајне су у овом погледу и ријечи Ж. Ж. Русоа, који и ако се није пријатељски односио к хришћанству, опет на једном мјесту каже: „Дјела Сократова мање уплива имају, него дјела И. Христа, па се опет не сумњамо у историјску истинитост његове личности.“

Чудеса Исуса Христа, њихова натприродност и историјска истинитост.

Сама чуда Исуса Христа свједоче о Његовоме Божанском посланству. Он се у њима показао:

1) *Господар над стoљашњом природом*, јер претвара воду у вино, утишава вјетрове, иде по мору и т. д.;

2) *Као Господар над природом чевјековом*, јер видимо, да се јединим додиром хаљине његове, или руке, или ријечју, лијече сваковрсне болијести;

3) *Као Господар над свима духовима*, јер видимо, да их једина заповијед Његова изгони из људи, да се они од Њега боје, слушају Га и т. д.;

4) *Као Господар над животом и смрћу*, јер оживљава Јаирову кћер, сина Наинске удовице, и најпослије васкршава четворо-

дневнога Лазара (Јов. 2, 1—11; Лук. 8, 24; Мат. 8, 25—28; Мат. 14, 26; Лук. 8, 26—40; Мат. 8, 28—24; Лук. 7, 11; Мат. 9, 18—19; Лук. 8, 49; Јов. гл. 11).

Да су ова чуда била натприрода доказује се самим својством њиховим, јер их нико од обичних људи није у стању извршити, а доказује се још и тијем, што су она учињена без икакве спреме, од једанпут, те није могуће подозрејавати, да је ту било какве вјештине.

Осим тога она су чињена јавно у присуству масе народа, и они исти које је Он излјечио живјели су у истим селима и градовима, гдје су их прије као болеснике познавали. Тако н. пр. мноштво се народа окупљало да види Лазара, и због тога су старешине синагога хтјеле, да убију Лазара, „Јако мнози его ради идяху отъ Јудеи и вѣроваху во Исуса“ (Јован. 12, 11).

Фарисеји, садукееји, књижници и свештеници, који су били непријатељи Христу, ишли су сами, да се увјере о Његовим чудесима и испитивали су их. Заиста, кад би они нашли чега год лажнога, не би питајели Исуса Христа, него би Га изобличи-чили; но, напротив, они су сами вјеровали у та чуда и говорили су међу собом: „Что сотворимъ, яко человекъ сей многа знаменія творитъ? Аще оставимъ его тако, вси увѣрують въ него“ (Мат. 23, 34). Па ни онда кад су Га на смрт осудили није удво, да му каже, да је лажна чудеса чинио и ако би им то у корист ишло, него су принуђени били, да траже лажне свједоке. Најпослије, сам Исус Христос гледао је на та чуда, као на важан доказ своје Божанствености. Тако н. пр. Он је пред свијема говорио: „Аще не творю дѣла отца моего не имите мя вѣры, аще ли творю, аще и мнѣ не вѣруете — дѣломъ моимъ вѣруйте“. На другоме мјесту говори: „Дѣла яже азъ творю свидѣтельствуютъ о мнѣ, яко отецъ мя посла“ (Јован 10, 37—38; 5, 36).

Нема сумње, да Исус Христос не би придавао овакав значај својим чудесима, кад би у њима било какве год пријеваре.

О историјској истинитости чудеса, као и уопште јеванђелских догађаја, не може бити ни спора, јер: 1) те су догађаје забиљежили савремени историчари: апостоли и јеванђелисти. 2) Апостоли су имали потпуну могућност, да дознаду све догађаје из живота својега учитеља, те су ту истину и другоме саопштили; да су пак они били пристрасни к својем учитељу, о томе се не смије ни мислити, јер из њиховијех списа видимо, да су писали

истинито, искрено и простоердачно. — Они говоре н. пр. и о својим манама, као: о одрицању Петровом, о невјерству Томином и т. д. Пошто су пак били увјерени у истинитости своје проповиједи, они су с тога за њу и страдали, па и саму смрт радо подносили, а то никако не би било могуће у противном случају.

Сами непријатељи Исуса Христа свједоче о Његовијем чудесима говорећи: Человѣкъ сей многа знаменія творитъ (Јован 11, 47—88; 12, 19); па да би оправдали своје невјерство, говорили су: да Он та чуда чини помоћу *Велзевула* (Мат. 12, 24). У самом *Талмуду* прича се, да је Христос чинио чуда, и да је доста било изговорити Његово име, па да се човјек излијечи од разнијех болјести, само су говорили, да је он то чинио помоћу имена Јехове, које је тајно украо из „Свјатаја свјатих“ — као што се јасно види, очигледна будалаштина и ништа више.

Јудејски историчар *Јосиф Флавije*, причајући о Пилату, говори: „У то вријеме живио је Исус — мудри човјек, ако га само можемо назвати човјеком, јер је чинио многа чудеса, и учио свакога ко жели познати истину, те је добио много присталица међу Јудејима и савјетницима. То је био Христос. И поред свега тога што га је Пилат, по настојавању и клеветању нашијех старешина, осудио на крст, присталице његове нијесу се уништиле, јер из се Он јавио трећи дан опет жив, као што су предrekli Божанствени пророци, који су предrekli не само то, него и остала многобројна чудеса.“

Историјску истинитост јевађелских чуда потврђују још многи незнабожачки писци на пр. *Тал* грчки писац првог вијека прича, да се у осамнајестој години Тиверијева царовања једанпут изненадно раширио мрак по свој земљи и то тачно у један сат послје подне, а то је била година и сат смрти Исуса Христа.

Флегонт, ослобођеник цара Трајана из II-ог вијека помиње необично помрачење сунца и необичан земљотрес, који је био за вријеме смрти Исуса Христа.

Целс, филозоф II-ог вијека и један од најученијих и највећих противника хришћанства, ни најмање не говори против истинитости чуда, само што та чуда приписује мађији, и не ће да призна Божанство Исуса Христа, него каже просто, да је лијечио хrome и слијепе.

Највећи непријатељ хришћанства *Јулијан Овстужиник*, желећи повизити Исуса Христа говори: „Исус Христос није ништа знаменито учинио, осим зар што је лијечио слијепе и хrome и изгонио нечисте духове по Витсаиди и Витинији, — дакле, и он признаје чуда Исуса Христа.“

Послије оволико свједочанстава не само што би било крајње неправично, него би било и крајње бесмислено одрицати истинитост јеванђелскијех чудеса.

Пророштва Исуса Христа и да ли су се она извршила.

У јеванђељу су записана многа пророштва Исуса Христа. Тико на пр. Он је прорекао своје страдање, смрт и ускрснуће; Јуди је прорекао, да ће га издати; Петру — да ће се од Њега одрећи и да ће умријети мученичком смрћу; свијема ученицима — да ће од Њега побјећи, кад буде предан; да ће послије вазнесења сићи на њих Дух Свети у Јерусалиму; да ће Његовим именом чинити велика чуда и да ће за Њега подносити многа страдања и гоњења, па и саму смрт. Но особито су значајна Његова пророштва о судби Његове цркве, а такође о судби града Јерусалима и народа Јудејског.

О цркви је прорекао, да ће се Јеванђеље раширити по свој земљи, не само међу Јудејцима, но и међу незнабошцима; да његовој цркви врата адава не одољютъ и да ће постојати до скончања вѣка (Мат. 16, 18, 28, 20). Ово се пророштво до данас очевидно испунило. Што се тиче Јерусалима и Јудејаца, Он је са највећом тачношћу прорекао не само разрушење Јерусалима, него и све околности, које су томе претходиле и за тијем шљедовале и пророштво свједочанству историје није изостала ни једна јота, која се није извршила. Сва остала пророштва, која се односе на Њега лично и на апостоле, извршена су такође са највећом тачношћу.

Ускрснуће Исуса Христа из мртвијех као највећи догађај Његова земнога живота.

Истинитост апостолскијех свједочанстава о ускрснућу Исуса Христа.

Ускрснуће Христово јест вијенац свију онијех изванреднијех дјела, која потврђују Његово Божанство и божанственост Његове религије. То је чудо над свијема чудима, која су икад бивала у свијету. Ускрнути другога могли су и други избраници Божји помоћу вишије силе (Илија, Јелисеј, апостоли и др.), но ускрнути самога себе својом сопственом силом, то је могао само Онај, који је у исто доба био човјек и Бог, и који је био господар над животом и над смрћу, те је био властан, да даде душу своју за друге и да ту душу опет прими. Но да ли је Исус Христос васкрсао? —

Старешине јудејске и првосвештеници пууптили су били глас, да су Христа украли били његови ученици, кад је стража

спавала, па су затим прогласили, да је васкрснуо, но ова њихова изјава била је у исто доба и немогућа и несмислена, а ево зашто:

1.) Апостоли су били до тада познати као људи бојажљиви, па кад је тако, пита се: како су се они могли појуначити, да украду мртвога, кад су побјегли од живога, јер знамо, да су се они разбјегли, како су видјели неколико оружанијех робова, који су били дошли, да ухвате Исуса Христа?

Даље, — зашто им је било нужно тијело мртвога учитеља? — Па најпослије и кад би допустили, да су Га украли, зашто Га нијесу украли прве ноћи, између петка и суботе, кад није било страже?

Осим тога, кад би се њима заиста прохтјело да Га украду за вријеме страже, то би они друкчије урадили, т. ј. они би узели тијело и бјежали би брже-боље, а не би га свуковали и слагали његове хаљине у онаквом поретку, у каквом их је нашао Петар и Јован, кад су у јутро на гроб дошли.

2.) Је ли могуће да апостоли дођу, сломе печате и одвале врата од гроба, а да се ни један стражар не пробуди, па макар да су и најтврђим сном спавали?

3.) Стражу су поставили Јудеји по одобрењу Пилатову и разумије се, да су бирали Јудеје, који су им били одани, и на које су се потпуно могли ослањати, а међу тијем, ти исти стражари причају: „Ученици украдоше Христа, кад смо ми спавали“ (Мат. 28, 13). Како је могуће, да се један војник правда на стражи сном, и како су баш они знали, да су Га ученици украли, кад су они спавали?

4.) Ови су стражари били грдно криви, а међу тијем ми видимо, да они јавно своју кривицу исповиједају, па не само да нијесу за то кажњени, него, напротив, дарована им је велика сума новаца; а међу тијем знамо, да је Ирод казнио оне војнике, који су допустили доцније, да Петар побјеже из тамнице, кад се је чудом из ње спасао. Криви су такође и апостоли, ако су украли ово тијело, али ми видимо, да их зато нико не криви, нити зове на одговор. Првосвештеници су могли, кад би ово била истина, позвати их на суд, па им на свагда уста запушити, али они то учинили нијесу, јер су знали, да ће тијем они сами себе изобличити.

Даље, кроз неколико недјеља, кад су апостоли почели проповиједати и обраћати народ ка Христу, њих су позвали на суд, па их ни ту суд не окривљава, да су они украли тијело Исусово, него им само забрањује, да не проповиједају ништа о

Христу. Разумије се, кад би апостоли украли тијело Исусово, онда би их они изобличили и казнили за такав поступак. У колико је, дакле, неистинита ова клевета, у толико су истинита свједочанства апостола о истинитости ускренућа и то:

1.) Апостоли се нијесу могли преварити у лицу Исуса Христа, јер су Га добро познавали, те им се није нико мјесто Њега могао јавити. Осим тога, кад би се Исус Христос јавио само једноме апостољу, могли би рећи, да је то било привиђење, али Он се јавио и свијем апостолима скупа, а јављао се једанпут међу пет стотина вјерујућих. Осим тога. Апостоли нијесу видјели Господа једанпут, него су Га гледали течајем читавијех четрдесет дана, и Христос је с њима говорио и учио их; говорио им је о тајнама свога царства, о којима треба да проповиједaju, и прорицао им судбу, која ће их доцније постићи; с њима је јео и пио, показивао им руке, ноге и ребра са ранама на њима.

2.) Није могуће представити себи, да су апостоли жељели кога да преваре, јер су они проповиједали о васкрсењу Његовом ондје, гдје је Он био распет и то пред људима, који су видјели Његово страдање, и који су још биле живе све успомене о животу Исуса Христа и његовој смрти на крсту. Они су проповиједали пред онима, који су видјели Његово страдање на крсту, и који су Га осудили, те их је свако могао лако изобличити, кад би што-год имао. Проповиједали су на дан највећег празника пред читавим скупљеним народом, не бојећи се никога и ничега. Како би они могли проповиједати о васкрсењу, кад тога васкрсења не би било? Противници ће рећи: због љубави према Исусу Христу; али кад би та љубав у највећој мјери постојала, она би се у овој прилици у највећу мрзост претворила, кад би Исус Христос пред њима изашао као варалица, и кад не би васкрсао, као што је рекао.

Хипотеза о летаргичком сну И. Христа и о визионерству Апостола.

Мисао о крађи тијела Исуса Христа бацили су већ и највећи противници хришћанства као неумјесну, а мјесто ње истакли су нову клевету. Тако н. пр. неки рационалисти тврде, да Христос није умро на крсту, него да се налазио у летаргичком сну, па се послѣје у хладном гробу, и ушљед мириса, што су Његови пријатељи доносили, пробудио; послѣје овога, за неколико времена јављао се својим ученицима, али малаксавајући од мукa и ранa, умро је негдје, али се не зна гдје.

Противу ове хипотезе доста је да приведемо ове *Штраусове* ријечи :

„Човјек, који изађе из гроба полумртав, па иде онако невољан, и нуждава се у љекарској помоћи; који потребује, да му се ране превију, — пита се — би ли могао учинити онакав утисак, т. ј. *утисак побједитеља смрти и господара од живота*, какав је учинио Исус Христос на своје ученике?

— Такав живот изазвао би прије сузе код ученика, него што би их одушевио, нити би ученици икад могли доћи до тога, да Га обожавају.“

Осим тога крв и вода раздвојено једно од другога, може истећи из грудне дупље само код мртва човјека, као што је то било код Исуса Христа, кад Га је војник кољем пробо; а да је то заиста било, имамо јасно свједочанство код јеванђелиста Јована који каже: *И единъ отъ воинъ копиемъ ребра ему прободе, и абие изыде кровъ и вода* (Јов. 61, 34). Сам јеванђелист, дајући овоме велики значај, говори даље: *И видѣвый свидѣтельство вода и истинно естъ свидѣтельство его* (61, 35).

Неки рационалисти видећи да ова хипотеза о летаргичком сну Христовом не ваља, измислили су *теорију о визионерству* апостола. Они кажу, да је Христос доиста умро на крсту, али да није никад ускренуо. Што се тиче његова јављања апостолима, они кажу, да је то просто плод болешљивог стања њихове фантазије, или просто привиђење. Али ова хипотеза није ништа боља од прве, јер питамо ми: како је ово привиђење могло јести, показивати им руке, ноге и ране, и говорити с њима у течају четрдесет дана? Но Штраус, приврженик ове теорије говори, да је то просто све измишљотина, а нама не остаје друго, него да приведемо овдје још и ових пет стотина, којима се Христос од једанпут јавио и да упитамо само: је ли и то привиђење, па ако је, онда по каквим је физичким или психичким законима то могло да буде?

Најпослије, рећи ћемо и то, зашто не би сувременници одвели те људе, којима су се та привиђења јављала на гроб Исуса Христа, и показали им Његово тијело, па их увјерили, да од тијех привиђења нема ништа? Зашто су допустили, да то све више јача и да учини највиши преврат како у мислима, тако и у животу људском, или као што каже апостол, *да побједи читав свијет?*

Ширење хришћанства као чудо у историји.

Изванредно успјешно ширење хришћанства, о којему нам прича историја, јест догађај, који не само да је чудесан сам по себи, него нам може послужити и као јемство за сва остала чуда апостолска и као свједочанство божанствености хришћанства. Да је тај догађај заиста натприродан и чудесан, могу нам посвједочити оне огромне неприлике и сметње, с којима је хришћанство у почетку имало да се бори, из које је борбе оно изашло с потпуном побједом.

Хришћанство, као нова религија, морало се непријатељски сударити с двама постојећим тада религијама — јудејском и незнабошком. Прва од ове двије религије, и ако је по суштини својој истинита и богооткровена, у то вријеме била је одвећ изопачена, тако да већина јудејаца није познала у лицу Исуса Христа правога Месију, којег су они с нестрпљењем очекивали цијеле хиљаде година. Друга тадашња религија, незнабошка, лажна по суштини својој, дошла је била до врхунца развића и искварености: незнабошци већ су успјели били да обоготворе све и свакога, осим једнога истинитога Бога. Рим — пријестолница ондашњег свијета — прикупио је био у себи богосве скоро свију народа старог свијета; шта више, римски сенат произвао је у богосве римске царе и друге своје љубимце и љубимице. Њима су такође подносили храмове, приносили жртве и уређивали празнике. Од Августа до Диоклитијана, римски цареви дали су незнабошком свијету 53 нова божанства, од којих су многи још за живота постали за богове...

Истина, виша класа грчко-римскога друштва није вјеровала у богове, али су сматрали за своју свету дужност, да због државних и политичких разлога подржавају народну религију. Маса народна слијепо је вјеровала у богове и високо цијенила своју народну религију. Осим тога, римски народ одавно је тврдо држао, да су богови много припомагали његовој моћи и величини и да и у будуће његова срећа и опстанак зависи искључиво од поштовања тијех богова по обичајима предака. Због овога римски император био је у исто доба и главни прво-свештеник; сва друштвена и државна подuzeћа почињала су се и свршавала свештеним службама и свечаностима, а осјећање религиозно код њих је било помијешано с осјећањем о љубави према домовини. Богови другијех народа примани су били у Риму само под условом, ако не сметају државној вјери. Јевреји су пак још више били привржени своје обредном закону, и ако је већ тада био изгубио скоро сваки значај.

У таквим приликама јавило се хришћанство и довикује јудејцима, да оставе свој закон, а да приме закон нови — јеванђелски, и да вјерују у Исуса Христа, као у истинитога Месију — у онога истога Исуса, којег су они разапели на крсту као злочинца и богохулитеља! Незнабошцима хришћанство довикује, да су њихови богови мртви идоли, или пак грешни људи, а њихове приче о боговима да су басне, које је срамота и слушати једноме поштеноме човјеку, а за све то предлаже им да приме вјеру у Бога, који је разапет! Разумије се, да ондашњи свијет није могао узети нову религију друкчије, него као саблазан и лудило (1. Кор. 1, 23). Даље, хришћанство се је јавило не само као нова вјера, но и као нови закон наравствености, те је и у томе погледу морало срести опозицију у тадашњему свијету. Код Јудејаца — Фарисеји су оснивали своју наравственост на обредним ситницама, на механичком вршењу законских одредаба и старих предања, а остављали су на страну дух закона, светост живота и чистоту срца; Садукееји, пошто су одбацили ускрснуће мртвих и загробне казне и награде, бринули су се само о земаљском уживању и тјелесним настрадама; најпослије, и Јесејци, и ако их неки веома хвале, нијесу били далеко умакли од фарисеја у ситничарству високоумљу, гордосту и т. д. Што се тиче наравственог стања незнабоштва онога доба, оно нам представља јадну и жалосну слику: у раскошности, уживању, разнежености, грубости и звјерству људи су били пријешли сваку границу. Обичаји и живот онога доба био је такав, да је данас то тешко и вјеровати. Доста је да се сјетимо Лукуловијех обједна и Вителијевијех вечера, на које се трошило баснословно благо; да се сјетимо римских матрона, које су рачунале своје године по броју својијех мужева; да се сјетимо Гледијаторских представа, на којијема се римска публика наслађавала гледањем самртничких мука, комада растргнутог човјечијег меса и потока крви несретних жртава, које су биле осуђене на борбу с дивљијем, ражљућенијем звјерадима; да се сјетимо како су у језерцима богатијех грађана гојили рибу робовима, које су нарочито за то убијали; да се сјетимо како су хранили звјерад из цирку кривцима, које нијесу претходно ни убијали, него их онако живе звјерадма бацали.

Доста је да напоменемо само имена: Тиверија, Калигуле, Нерона, Комода, Хелиогабала и других сличних њима, крунисаних и обоготворених чудовишта, које сами римски писци називају „изродима људскога рода...“ Ето, усред такве наравствене трулежи јавља се хришћанство и захтијева да се људи

одреку себе, да узму крст свој и да шљедују за Христом, — да разину шијело своје са страстима и пожудама, — да постану људи нови и свети, да се одреку од онога за чим су до тада тежили и без чега нијесу могли живјети и да се то више и не помиње код њих. Оно се стара да отргне људе од земље и од свију земаљских уживања, а упућује их на блага виша, на насладе небеске, духовне, о којима тадашњи свијет није имао ни појма...

Какво је, дакле, саучешће могла очекивати та нова вјера, која је савршено противуположна свему ономе, што је до тада у човјечанству живјело? — Против хришћанства устало је све и сва у ондашњем свијету: устао је фанатизам Јудејаца и незнабожаца; устали су мудраци и незвалице, философи и проста свјетина; устали су свештеници, управници, законодавци, најпослије — и сама врховна власт, у лицу римскијех царева. Па што је било? — Поред свега тога, поред свију клевета и гонења, поред свију мучења и казна, којијема су подвргавани пошљедовачи Христови за цијела три вијека, не само да није нестало хришћанства, него, напротив, оно је све више јачало и ширило се, придобијајући на своју страну најбоље људе тога доба; најпослије, оно је признато и објављено као господарећа религија у Римској Царевини. Ко, дакле, неће признати у овоме чудо и ко је стању да објасни ове две природним законима?

Утицај хришћанства на нравствени и друштвени живот народâ.

Хришћанство је од самога почетка свога па до данас било и јест главно животно начело у историји човјечанства, које је моћно утицало на све стране људскога живота. Оно је било и остаје до данас као главни извор напретка у човјечанству. Гдје год се оно појавило, свуда је ширило свјетлост знања и побољшавало начин живота и нравственост. Ако сравнимо хришћанство са ма којом од данас постојећих религија, лако ћемо се увјерити, да оно далеко и безусловно превасходи све. Да се пак увјеримо у истинитости овога, доста је да бацимо само поглед преко граница хришћанскога свијета — на мухамеданство, Китај или Индију.

Није нам задаћа да свестрано прегледамо онај утицај, који је хришћанство чинило и чини на живот појединијех народа, али ћемо у кратко изложити, како је оно утицало на човјеково изображење и на његове породичне, друштвене и међународне односе. — Хришћанство гледа на разум као на дар Божји, којим се треба руководити у животу, а на знање (мудрост) — као на благослов Божји, за којим треба тежити. Оно не одобрава само

оно знање, које потиче код човјека сујету и празну гордост. Што се пак тиче знања у опште, оно га свом својом садржином и сваком поједином мишљу потиче и помаже му, да се шири. Све су науке до данас, мање или више, осјетиле на себи благотворни утицај хришћанства, према томе на колико је која с њим долазила у додир. Саме природне науке, које понајчешће нападају на хришћанство, много су обвезане њему за свој напредак. Учењем о бескрајном превасходству Створитеља над створенијем свијетом, о превасходству човјека над бездушном природом, о бесмртности човјека и привременом значењу видљивог свијета, — тијем учењем хришћанство је ослободило човјека од старог, незнабошкога, ропскога одношаја према природи и потакло га је, да ту природу проучава и да слијепе силе природне подвласти сили својега разума. Ово је речено у опште, а у појединостима: астрономија је могла мало по мало стати на научно земљиште благодарећи св. Писму, које је још у Ст. Зајету строго осудило гатање по звијездама и клањање звијездама. Хришћанство је забраном сваковреног гатања и чаролија утрло пут, да се из природних наука уклони мађија и теургија, у којима је заплетена била незнабошца наука и природа. Ако је у хришћанском свијету и било алхемичара, мађионичара и гатања, не треба за то кривити хришћанство, које је све то осуђивало, но људе, који нијесу усвојили његова висока начела. Што је речено о значају хришћанства за умно развиће, то се исто може однијети и на вјештине. Како је јако утицало хришћанство на њих свједоче нам творевине великијех хришћанскијех вјештака, величанствени хришћански храмови и генијални производи скулптуре, живописа, пјевања и музике.

Још јаче се је показао утицај хришћанства на наравствено-практички живот човјеков, т. ј. на његов фамилијарни, друштвени и међународни однос. Фамилијарни живот у хришћанству показује се несравњено виши и чистији, него у староме, незнабожачкоме свијету. У незнабоштву, па и код напреднијих народа, жена у опште (као жена, кћер) налазила се у стању ропском и униженом. Ако нађемо по који изузетак из тога, тај изузетак је врло риједак и остаје као изузетак и више ништа. Код мухамеданаца сваки мушкарац има право, да држи по четири жене и колико хоће наложница. Кћери не добијају никаква изображења, а жене сједе у затвору и ту, међу четири зида, подносе свој јадни, усамљени живот, у коме подивљају и отупе. Наука Христова, јављајући спасење једнако, како мушкарцима, тако и женама, кида и скида са жене те тешке ланце.

Пред Христом нема разлике у полу (Гал. III, 28). Хришћанство је окружило жену свијем, што је на свијету чисто, узвишено и свето, и то као ћевојку, као мајку, као жену и као кћер. Однос између мужа и жене уздигнут је на највећу висину тијем, што је брак признат као тајна и што се однос мужа према жени упоређује односу Христа према цркви, а однос жене према мужу — односу цркве према Христу. Онај деспотизам родитеља према дјеци, који налазимо у незнабоштву, хришћанство је уништило, освештавши и одредивши права родитељска над дјецом. — Друштвене односе хришћанство је тако утврдило, подигло, облагородило и побољшало, да о чему год таквоме нијесу могли ни свијевати незнабошки мудраци. Незнабоштво је ставило жену у понижен положај; хришћанство је узвисило њен наравствени значај. Незнабоштво је пренебрегавало дјецу и стотинама су их као робове продавали; Христос их је поставио као штит љубави и мира, и рекао је, да је боље ждрвањ о врату објесити, па се утопити у море, но саблазнити једно од њих. Незнабоштво је држало прост народ као стоку, ругали су се над њим и презирали га. Фарисеји су презирали Христа баш за то, што ниједан од поглавара није вјеровао у њега, „но само народ, који не зна закона, нека је проклет“ (Јов. VII, 48, 49). Незнабошци су говорили, да је срамно за хришћанство, што су му представници ткачи, обућари и кожари. Христос је пак непрестано живио међу простим народом и учинио је, да најмањи између њих, који су вјеровали у њега, постану дјеца Божија. Незнабоштво је било немилосрдно према преступнику и грешнику, премда је и само по себи било пријеступно и грешно. Христос се јавио као Спаситељ грешника. Најбољи представници незнабоштва не само да су тријели, него су и одобравали ропство; хришћанство је спремило земљиште, да се ропство уништи. До хришћанства су сматрали, да работа својијема рукама повижава човјека; хришћанство је скинуло печат срама са свакојега поштенога труда, истичући за углед самога Господа, који се спустио до простог радника. Трудити се и молити се — то је постала девиза хришћанства од првога дана. Незнабоштво је било хладно и није имало срца према слабима и сиромашнијема. Па и сами мудри Платон савјетује, да се не хране болесници, пошто не могу бити ни за што од користи. Милосрђе и љубав, која је долазила до самопожртвовања — најљепши су и најдрагоцјенији украси хришћанске вјере. Хришћани су подизали богоугодне заводе и болнице за сирочад, болеснике и странце. Незнабошци су, дивећи се, говорили:

„Виђите, како хришћани љубе један другога.“ Један од највећих непријатеља хришћанства, Јулијан Отступник, морао је да призна, да „ови Галилејци хране не само своје болеснике, но и наше.“ — Дух јеванђелски продр'о је не само у друштвени живот, него је продр'о и у живот државни и међународни. Хришћанство гледа на државу не као на људску установу, него као на установу и ред, који је сам Бог уредио. На управнике и на власти гледа као на слуге Божије, које су постављене да казне зло, а да награђују добро, те да би народ могао проводити миран живот „во всякомъ благочестию и чистотѣ“ (1. Тим. II, 2). Оно не претписује никаквијех правила за државно уређење и за њега је свако уређење једнако: монархија и република, неограничена и уставна владавина пред њим је једнака, али се стара, да све облике управе својијем духом проникне. Власти опомиње, да владају као што приличи слугама Божијим и да пазе срећу и напредак народни, имајући увијек пред очима највишег Господара и Судију, пред којим ће за своја дјела одговарати; а поданике савјетује, да се властима покоривају и да се за њих Богу моле. Што се тиче међународнијех одношаја, познато је, да су Јевреји држали себе за изабрани народ Божији, а незнабошце су сматрали као ниже од себе. Тако исто познато је, да су Грци и Римљани презирали све остале народе и називали их варварима. Тек хришћанство је разрушило преграде, које су до тада дијелиле народе један од другога. „Сада нема ни Јевреја, ни незнабошца, јер су сви једно у Исусу Христу“ (Гал. III, 28). Истина, још до данас нијесу све преграде уништене, али није томе криво хришћанство, но сами народи и њихови господари. Ми смо хришћанству обвезани за то, што данас један народ признаје права другога народа и што се у међусобним односима, па и у вријеме рата руководе правдом и правичношћу.

Прегледајући утицај хришћанства на живот човјека и човјечанства, треба да имамо на уму да благотворна сила хришћанства дјелује у историји човјечанства тек неколико столјећа и да је често та сила задржавана људскијем греховима, незнањем, злоћом, упорством и глупошћу. Све су то облаци, који заклањају свјетлост јеванђелске науке. Што ће пак бити онда, кад се царство Исуса Христа јави на обновљеној земљи, састављеној од свију народа, кад се на небесима зачују громовити гласови: бысть царство міра Господа нашего, и Христа его, и воцарится во вѣки вѣковъ (Апокалип. XI, 15)!...

(Свршиће се.)

Л Е К Ц И Ј Е

ИЗ

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

по рускијем богословима

За своје ученике Богословско-Училишњске Школе

САСТАВИО: **Лазар Т. Перовић.**

(Наставак.)

Триличан Бог при јединству по суштини.

Један од најзамашнијих, а у исто вријеме и најзамршенијих догмата хришћанских јест догмат о Пресветој Тројици, који је првом својом појавом, па и за дуго напријед изазивао сумњу и спорове, премда га је наша црква у највећој тачности објаснила и определијелила. Она нас учи, да је Бог тројичан у лицима (*πρόσωπον, persona*), а један по суштини (*οὐσία, substantia*). Сва ова три божанствена лица: Отац, Син и Свети Дух, имају једну нераздвојну природу (*φύσις, natura*), једно нераздвојно божанство, једнак: ум, вољу, власт, силу, величину и славу; једном ријечи: оно, што сачињава божанство, у свајех је једно те исто „и си три едино суть.“ (Јоан. гл. 5, ст. 7.) Сва клања једном лицу, клања се свијема подједнако „И въ сеѣ святой Троицѣ — вели св. Ат. Александријски — ничтоже первое, или послѣднее, ничтоже болѣ или меньше, но цѣлы три в постаси соприсносущный суть себѣ и равны. Хотяи убо спастися, тако о святѣй Троицѣ да мудрствуеть.“

Али и ако сва три божанствена Лица сачињавају једно Божанство и станују нераздвојно, но и несливено, једно у другом у најсавршенијем облику, те су по суштини једнака, ипак су то три самостална Лица, од којих свакоје, поред заједничких божанствених својстава и савршенстава, имаду и нека лична својства, по којима се између себе разликују, те се никако не могу сматрати као једно лице „Ина бо есть в постасѣ Отца, ина Сыновня, ина Святаго Духа.“

Овако нас о том учи света црква: У једном су Божанству три лица: Отац, Син и Свети Дух; Бог се Отац не рађа, ниши произлази од ког другог Лица; Бог се Син рађа од Бога Оца прије свију вјекова; Бог Дух Свети предвјечно произлази од Бога Оца (простр. кат. чл. 1).

Мисао о већини лица често нам се намеће у старом завјету, гдје се она савјетују између себе и заједнички раде. Тамо у Мојсеја налазимо мјесто, гдје Бог сам собом у множини говори „Сотворимъ челоуѣка по образу Нашему (а не мојему) и по подобію“ (Быт. гл. 1, 26), и „се Адамъ бысть яко единъ отъ насъ“ (Быт. 3, 22). Аврам је на пр. срео тројицу, а поклонио се једноме. Пророк Исаије, којег је Бог удостојио, да Га види у потпуној слави својој, прича, како је чуо, гдје Серафими око пријестола пјевају: „Святъ, святъ, святъ Господъ Саваотъ“ (Ис. 6, 3) и т. д.

Тако исто и у новом завјету ми срећемо мјеста, која нам напомињу Тројичност Божију. Спаситељ је на пр. рекао својим ученицима, кад их је послао на проповијед „шедше научите вся язьки, крестяще ихъ во имя Отца и Сына и Святаго Духа“ (Мѣ. 28, 19), а пред растанком са њима тјешаше их ријечима „Азъ умолю Отца и инаго утѣшителя дасть вамъ, да будетъ съ вами во вѣкъ“ (Јоан. 14, 16). Под ријечју „Азъ“ Спаситељ разумијаше самог себе „умолю Отца“ разумио је Бога Оца, а „инаго утѣшителя“ разумије Светога Духа, који о Њему свједочи. —

NACIONALNA

Још првобитна Вјера Езрастова од најстаријих времена чувала је догмат Пресвете Тројице, кршћавајући вјерне у име Оца, Сына и Светога Духа, и повржавајући их у три пута у воду у име сваког појединог лица, и тим је одсудно устајала и осуђивала оне незнабошце, који гдје-кад кршћаваху само у име Оца, или само у име Сына, или у име Оца и Сына, а Светога Духа сматраху за нешто мање. — Овакве је искључивала из своје заједнице, као недостојне јеретике, који нарочито покушавају, да што-год ново уведу, или старо измијене.

Истинитост Божанства сваког појединог Лица Пресвете Тројице.

Вјера у божанство Бога Оца никада се није гасила, нити су је порицали и најокорјелији грешници, па ни они јеретици, којих живо занимаше то питање, те порицаху божанство осталим двама лицима. У Богу Оцу сасредоточава се јединство свију божанствених својстава, која се огледају у Његовој премудрости, вољи, промислу и раду за спасење човјечанства. У Светом Писму срећемо различита назвања, која се Богу приписују, као н. пр.: Бог Отац, Бог Творац, Бог сведржилац,

Бог једини и истинити, Бог благословени, Господ неба и земље и т. д.

И Богу Сину се исто тако у једнакој мјери са Богом Оцем признаје Његово божанство. Ово је света црква најсвечаније потврђавала и острањивала из своје заједнице све оне, који би га порекли „*Ко пориче то, да је Син Божији био Богом и прије створења свијета, и каже: да признавати Сина Божијег Богом значи дозвољавати два Бога — тога ми држимо, да је туђ од црквеног канона, а у овом су с нама сагласне све католичке цркве.... И сва Богом-надахнута Писма престављају Сина Божијег Богом*“ (Ант. Саб. 262 год.). А свети Иринеј вели: „*Сви пророци и апостоли и сам Дух називају Га у правом смислу Богом и Господом, и царем вјечним, и јединородним и словом ваплоћеним.*“ Тако му се исто у Светоме Писму приписују сва она својства и радње, које доликују правом истинитом Богу, на пр.: имена, једнакост с Богом Оцем, божанствена природа, поштовање, власт и сила и т. д.

Што се тиче Божанства Св. Духа, најпоузданија ваздашња чуварица светог предања, наша црква — још од првог свог почетка учила је своје чланове, да подједнако вјерују у сва три лица Пресвете Тројице, јер, по ријечима светог Григорија: „*ни Отац никада није био без Сина, ни Син без Духа, сви су то Тројица нераздвојена и неизмјетлива и вазда једна и иста.*“ Таквим начином Богу Духу Светоме уз једнакост Божанства припадају и сва она својства и радње, које поменусмо да припадају Богу Оцу и Сину, јер: „*нема у Тројици ни створенога, ни службенога, ништа чега прије није било, ништа што би послје дошло*“ — вели св. Григорије.

Дух Свети сачињава с Богом Оцем два спојена, нераздвојна лица једне те исте природе. Отац му је извор, из којег произилази вјечно, те и ако Он долази тек на трећем мјесту, не значи то, да је Он у чему год од првих двају млађи. „*Ако ко рече ријеч противу Сина човјечијег — вели Спаситељ — прашта му се; али, ако рече против Духа Светог — неће му се опростити ни у овом вијеку, ни у будућем*“ (Мѡ. гл. 12. ст. 31—12). Апостол Павле називаше сваког оног, што у Христа вјерује, храмом Божијим, јер на таквог почива дух Божији.

Лична својства сваког појединог Лица Пресв Тројице.

Прво лице Пресвете Тројице, Бог Отац, почетак је Божанства, од којег Син и Дух добивају своја бића и све, што

у себи имаду. Он служи спајајућом везом између Њега и Њих, с Којим се опет сједињују, за то се Он и назива „Богъ боговъ и Господъ Господей“ (Втор гл. 10, стр. 17). У Светом Писму ми налазимо безброј мјеста, у којима се Бог назива Оцем својег јединородног Сина и тражи „да вси чтутъ Сына, якоже и Отца, а иже не чтитъ Сына, не чтитъ Отца, пославшаго Его“ (Јоан. 5, 23). Да је Он заиста лице, које постоји, види се из Његовијех имена и својстава, која лицу припадају. Св. црква овако о Њему говори: „Бог је Дух, вјечан, предобар, свезнајући, најправеднији, свемогући, свуда-постојећи, неизмјениви, свестрано задовољни собом и пресрешни.“

Друго лице Пресвете Тројице, Син Божији, има такође божанствену природу, својства и савршенства, преко којег је све постало. Он се од Оца предвјечно духовно рађа „прежде деници.“ који је постојао и прије створења свијета, али се није од Оца одвојио, јер непрестано станује „въ лонѣ отчий“ (Јоан. 1, 18) и права је слика свога Оца „иже сый сѣяніе славы и образъ впостаси его“ (Евр. 1, 3).

Треће је лице Пресвете Тројице Дух Свети, који вјечно произилази од Бога Оца, од којега је добио своје вјечито биће и све силе, што у себи има, те зато је кадар замијенити Сина у Његовом раду. Шиме је Спаситељ обадрвао своје ученике, кад их је намјеравао оставити напуштеним, да ће им мјесто себе оставити „инаго утѣшителя“, да на свадѣ са њима остане, поучава их и напомиње о свему, што су чули из уста свог Првоучитеља. — Овако је вјеровала наша црква с прва почетка до данас, као и сви знаменити црквени учитељи и проповједници.*)

Од VI вијека западна црква додала је уметак: да Дух св. исходи и од Сина (filioque), који је изазвао велику препирку и међу самим њиховим богословима тако, да га је свечано одбацио и сам папа Лав III, као новоуведени, измишљени, а неосновати догмат. И заиста он нема никаквог основа; јер, кад би Дух произилазио и од Сина, тада би имао два извора својег бића, а тим се губи његова самостална личност.

II. Д И О.

Бог Творац.

О Богу Творцу св. црква учи нас овако: „Без сваке сумње Бог је Творац свију ствари: видљивих и невидљивих. Прије свега Он

*) Рођење и происхођење то су два различита појма, којима се Син од Духа разликује; али, како вели Дамаскин, „ми ту разлику не можемо разумјети.“ (Изложеніе вѣры, књ. 1, гл. 8).

је својом мишљу произвео све небеске силе, као изврсне тјесмопојце славе своје и онај умни свијет, давши му своју благодат, по којој Га може познати и вазда и у свему покоравати се вољи Његовој. Затим је Бог из ништа створио овај видљиви свијет, а најпослије човјека, који се састоји из нетварне, разумне душе и тварног тијела, како би се већ по самом саставу могло виђети, да је Бог Творац објеју свјетова. Због овога се човјек и зове „мали свијет,“ јер носи у себи слику свега великог свијета.“ (Прав. исповијед. Гл. 1, одговор на 18-то пит.).

Из овога се види, да нам се Бог јавља Творцем двају свјетова: духовног и видљивог. Ради лакшег прегледа и тјешње органске везе, ми ћемо говорити подробно о овом чуоном, материјалном свијету и показати одношај и промисао Створитељев к човјеку, прећи ћемо затим на судбину човјечију, па ћемо се повратити на духовни свијет, или Божије Анђеле.

А) Бог Творац свијета.

Кад ми кажемо: Бог је овај свијет створио, то се само собом подразумјева ријеч „из ништа,“ јер сама ријеч „створење“ значи: створити нешто, чега прије није било. Таквијем начином и овај свијет **Видљиви свијет** Апостојао, већ је створен у извјесно вријеме изразом **Свјетлости** силе **Божје** кад осим Бога „ничтоже бысть, еже бысть“ (Јоан. 1, 3).

Мојсеј, као Богом-просвјетлени учитељ, износи нам у историјском облику начин и ред, по коме је Бог из ништа непосредном својом силом стварао овај свијет у броју обичних шест дана. Што се тиче сила и закона природе, или тако-званог космогоничног фактора, он је примио тек учашће при стварање, кад је већ свијет добио свој живот и своје развиће. Ово су види отуда, што Божија створења нијесу изашла из руку Творца тек у свом зачећу, потребна, да се даље усавршавају путем закона природе, него је Бог својом свемогућом силом, независно од икакве спољашње силе, створио човјека и остала створења у потпуном зрелом узрасту, дочим доцније покољење потребује дуго времена док достигне своје развиће, при чему му помажу и закони природних сила.*)

*) Природне науке, постепеним својим развићем, добивале су мало по мало податке, на које су богослови морали давати своја објашњења, да би очували истинитост библијске приче, јер иначе излажаху разна неспоразумљења, несаглашења, па и као противурјечија. Научени природозналци нападаху на библијску причу о створењу свијета као бајаги да противурјечи разним податцима и изводима науке. Ти су нападаји немилици

Бог је најприје створио духовни свијет, па онда овај видљиви, т. ј. створио је небо, па земљу. Под ријечју небо ми треба да разумијемо становнике неба, а то су Божији анђели, који су послужили почетком свега стварања. Ово пак небо, што гледамо слободним оком, и на њему: сунце, мјесец и звијезде, створено је доцније. Послије духовног свијета Бог је у току од шест дана створио овај видљиви свијет и најпослије човјека од земље, којег је задахнуо својим божанственим духом.

„Бог је вели Св. Григорије — замислио прије свега анђелске и небеске силе и мисао се привела у дјело, које је испуњено Словом, а извршено духом . . . у колико су му ова прва створења била пријатна, Он је измислио други свијет, материјални и видљиви. — Ово и јест старојни састав неба и земље и онога, што је међу њима.“

Сва своја створења Бог је својом ненадмашивом премудрошћу довео у склад са Својим умним погледима, са којима је унапријед предвидио своја будућа створења, те је због тога и сва васелена изашла из руку Творца добра и савршена:

зауостављали богословско око на текст Библије; а увјереност у истинитост и богонадахнуће њено, такође је изазвало критичког одношаја к свему ономе, што се износило ни изопшти за беспорне податке и изводе науке. До год је мало било таквих података: док су год изводи носили карактер слабо-основаних хипотеза и фактима богослови су се ограничавали само оним библијским фактима, који су, на првом мишљењу, могли рјешавати неспоразумјења, не додирујући се саме приче о створењу свијета. Тако је избила потопна хипотеза, која је тврдила: да је потоп проузроковао ископане организме из слојева земљаних, ушљед којег су они и постали. Наравно, такво објашњење није могло задовољити ни богослове, ни друге учене људе: за прве пропаст створења, којима је дат био живот, да се њиме користе — изгледала је несагласна с погледима на Бога, изгледала је чудновата и сакривена мисао о немогућности знати што-год о првобитном животу свијета. Научењаца се такође нијесу могли помирити с таквим лаким односима к резултатима научних радова, тим прије, што су се геологија и палеонтологија живо обогатиле фактима таквог својства и достојанства, по којима они никаквим начином нијесу могли бити објашњени самом простом причом о потопу.

Старина ископнина, која је без сумње дубља од потона, говорила је у корист научењака и оправдавала је њихово незадовољство. И богословље је морало приступити к њеном објашњењу библијске приче о створењу — к дубљему изучењу њеном. Тако су постепено једна за другом поницале хипотезе: реститутивна, хармоничка и идеална. Прва, неправилно разумјевши II. ст. I. гл. Бытия: „земља же бѣ невидима и неустроена, и тьма верху бездны,“ однијела је старост ископнина к времену пред шестодневом и објаснила их је као остатке разрушеног свијета, заборављајући, да Библија, говорећи о створењу, не даје никакво право, да се оно узме у смислу порођаја погинулог живота. —

„разумна отъ вѣка суть Богови вся дѣла его“ (Дѣяніе, 15, 18).

Бог нити се нуждавао у свијету, нити у човјеку, јер као што је од вјечности постојао сам, доиста је могао и даље постојати; али је Он по својој неизмјерној доброту хтио да и Његова створења осјете ту изобилну доброту и да се користе Његовим даровима. Зато је дужност човјекова, да испуњује Његову свету вољу, да слави свог Створитеља, како би се тим удостојио сретног живота будуће вјечне славе.

При стварању неба и земље примају уеашће сва три божанствена лица, јер имају једнак: ум, власт и силу и заједнички у свему раде „Вољом Оца све постоји; дјејством Сина све се приводи у биће; присуством Духа све се свршава“ — вели св. Василије Велики.

Одношај Бога Творца к човјеку.

Бог је првога човјека зато створио, да Га овај познаје, љуби и слави; испуњује Његове Свете заповиједи, овдје на

Друга, раширивши дане на периоде и епохе, старала се, да проведе тачну паралелу међу геолошким епохама и данима стварања, али је у мјесто тога дошла до Олџејској и усиљеној диоби геолошких периода и сурвала се, разбавивши се о периодично за њу питање заједничког живљења биљних и животињских организама, који су се налазили под једним истим слојевима земље. —

Идеална хипотеза, отказивши се од ране, а уз то и празне мисли: да хармонише науку и Библију на реалној подлози, обратила је сву пажњу на њихове идеје, ужасно сличне у том погледу. Ово је најталашнији покушај, али за њену идеалну страну губи се историјски карактер приче, а то се не смије дозволити по захтјевима правде.

Такво игнорисање историјског карактера о свједочењу Библије дало је повод, те се јавила нова хипотеза, позната под именом тео-космогоничка. Она на првом плану износи ту мисао: да је не само библијска прича историјска, већ да је и само створење свијета историја, која се слагала функцијама двају фактора: творачког и космогоничког.....

Првобитна материја, тежећи за раскрићем својег унутрашњег живота, није знала, а и по самом постанку свом није могла знати оне путове и предјеле, по којима би се, пледујући за њима, примидала непознатој јој цијели, да достигне могућност и способност, тако рећи, без усиљавања да прими оно, што раније није држала. Такве путове и предјеле могао је показати само Бог, који је назначио и саму цијел развића: тек при Његовом непосредном учешћу; тек при помоћу Његових творачких акта могуће је развиће у споменутом смислу. Таквим начином из самијех појмова о материји и цијели њеног развића јавља се необходимост творачких акта и слабост само природних сила за развиће космоса. Истина, и природна наука говори, да се организми приближују човјеку, али и мисао, да је све мироздање било упућено к њему, као својој цијели и идеалу, —

земљи сретан због тога буде и спреми се, да сретно нашљеди и продужи будући, загробни, вјечни живот. Зато је и прва брачна веза, Адам и Ева, створена сасвим друкчије од осталијех Божијих створења: први човјек створен је по слици и прилици Божијој, а прва жена од лијевог ребра мужевљева. И од ове прве брачне везе води поријекло све човјечанство, расијано по свему шару земаљском, као што говори св. Апостол Павле: „Господь сотворилъ есть отъ единныя крове весь языкъ чловѣчь, жити по всему лицу земному“ (Дѣян. 17, 26).

Али ма да сви људи произилазе од наших праотаца путем природног рођења, ипак је Бог Творац и сваког појединог човјека, дајући му душу и живот. Сва је разлика у томе, што је првог човјека створио непосредно, а његово потомство ствара посредно, силом својег благослова, којим је благословио наше праоце још у рајском насељу, рекавши им; „раститесь и множитеся и наполните землю“ (Быт. 1, 28). Овај ће благослов свемогућег Бога лебђети над нама до свршетка свијета.

њој је туђа и неразумљива. Ето зашто она и предлаже могућност постанка насељене природне масе подуцавајући тек да се првобитним стварањем зачео почетак свега што постоји, и заборављајући да „у искључионом космогоничком развићу предидући степени губе се, а не чувају се.“ Кад Бог не би означио предјелс. Врше СОВЕЩУЮЩИХЪ БОГАВИМЪ ЗАКОНИМА, ишло би у бескрајност и довело би пропасти.

Као плустрација таквог значаја творачког акта могу послужити за примјер небеска тијела. Закон раздјељења, као пошљедица произведеног покрета, дјејствујући праволинејно, расијао би првостворену масу, кад му Бог не би поставио границу у други дан, казавши: „да будетъ твердь!“ (у чему се и састоји творачки акт другог дана). Исто се тако и органски свијет биља и животиња не би могао зауставити на одређене степене развића, ни разграничити по извјесним рубрикама радова и облика. Тврђење Библије о творачким актима и њиховом поредку у историји стварања тим је јаче обавезније за нас, што се ови пошљедњи ужасно тачно подударају с оним мјестима предложеног природног развића, у којима наука прибјегава обично к спољашњим точковима, упливу сила.....

И тако, историја стварања, коју саопштава прва глава Битија, то је историја свијета човјечијег, који се сформисао из узајамности творачког и космогоничког фактора шљедећим начином: ондје, гдје је ствар била у прелазу од нижег ступња к вишем — к приближењу цијељи и гдје наравно природни закони нијесу били снажни — ту је дјејствовао творачки фактор; а онамо, гдје је било сасвим довољно радње самих природних сила — дјејствовао је космогонички фактор... — Вићи „Просвјету“ за 1894 год. „Историја тео-космогоничке теорије ради објашњења библијске приче о створењу свијета: њена суштина и значај у реду осталих теорија о томе.“ Написао Л. Т. П.

Састав човјечији.

Човјек се састоји из два дијела: трошног тијела и бесмртне душе. Ова је најдрагоцјенија Богом дана честица у нашем тијелу, проста и једноставна, а чим се одвоји од смртног тијела, враћа се Богу, који је и поклонио човјеку.*) Разумном душом човјек и надмашује сва остала створења, као што се још више издваја од њих тијем, што је створен по слици и прилици свог Творца. Но у чему се састоји та слика и прилика Божија? —

Не треба мислити, да се слика Божија налази у трошном тијелу, него у оној најдрагоцјенијој Богом даној честици у тијелу — бесмртној души. Неки црквени учитељи налазе је у нашем уму, неки у слободној вољи, а неки у царској власти над свијем земаљским створењима: „И да обладаеть рыбами морскими, и птицама небесными и звѣрьми и скотами и всею землею и всеми гады пресмыкающимся по земли“ (Быт. 1, 26). Слика, или образ Божији ми добијамо од Бога одма, чим се јавимо на овом свијету; лѣгло јој је средиште наше душе, а слободна је, вјечна и бесмртна прилика, пак, или подобије Божије, т. ј. примјерним хришћанским животом и радом приближење својој првослици Богу — у нашој је власти: можемо је тећи и можемо је и дирети неваљалим животом и дјелима.

CRNOJEVIĆ

Назначење човјечије.

Бог је првог човјека створио потпуно здрава, без икаквих тјелесних недостатака: слободан је био од сваких болести и мука, јер се јачао свјезим и непоквареним силама. Исто је тако човјек изашао из руку Творца чист, невин и у наравственом одношају: ум његов бијаше једар, чист од предрасуда и заблуда, свијетао и проникнут способношћу, да са највећом лакошћу распознаје све, што га окружава, премда се морао, Божјом помоћу, све више и више јачати и усавршавати.

Таквим начином, преблаги Бог, створивши првог човјека по слици својој, обдаривши га разумом и слободном вољом,

*) Душа и дух то су тек два различита назвања, а један исти дио у нашем тијелу. Тако на пр. пред крстим страдањем Христос Спаситељ једном истом приликом спомиње час душу, час дух. У највећим мукама узвикује: „прискорбна есть душа моя даже до смерти“ (Мт. 26, 38); а у моменту саме смрти изнемоглим од тешких мука гласом кличе: „Отче, въ руцѣ Твои предаю духъ Мой“ (Лук. 23, 46).

ступио је са њим у тјешњу везу и заједницу и тим му је дао узвишени позив, да достојно влада над осталим створењима, како би на свагда остао вјеран оној високој моралној заједници према своме Творцу Богу. — Дужност је за то човјеку, да зна свој позив и назначење, а ево у чему би му могао одговорити: да се стара свим силама своје разумно слободне душе добро познати свог Бога, те да поступке своје удешава на прослављање светог Имена Његова, а ово ће достићи једино добрим дјелима, без којих је вјера мртва и свакоје остало сухо поштовање Богу није пријатно. Са добрим, пак, дјелима стоји у вези срећа човјечија. „Тако да просвѣтитися свѣтъ вашъ предъ челоувки, яко да видятъ добрая дѣла ваша и прославятъ Отца вашего, иже естъ на небесѣхъ“ (Мѡ. 5, 16).

Бог промислилац.

Она иста изобилна милост и доброта, која је расположила свевипшега Бога, да створи овај свијет и све на њему, никако не оставља своја створења, већ се једнако брине о свима њима и упућује их сретним путевима. Овако изобилна милост и доброта Творца и нашога Промислом, без којег ништа на овом свијету не могло опстати: чудна хармонија природе, што се по редоследу од памтивијека правилно одржава — пореметила би се наједанпут и сурвала; свијет овај и све на њему, створен из ништа, изгубио би онај правилни поредак, који му је Божанство определијелило, па би се у ништа опет преокренуо; човјек, круна Божијих створења, прешао би у блатну земљу. — Али не само, што Бог не оставља своја створења, којима је и дао живот, већ свакоје понаособ упућује клијепијем циљевима, подржава их и помаже у њиховом раду: добре појачава и награђује у добру, а неваљале гледа да окрене на чистију стазу, по којој треба да се у животу крећу. „Очи всѣхъ на ты уповають и ты даеши имъ пищу во благовременни“ (ис. 144. 15, 16).

Промисао Божији обухвата како читав свијет уопште, тако и свако поједино створење од највећег, па до најмањег и у томе никаква труда не налази, јер је Бог свудаприсутан, свезнајућ и свемогућ, а *пред Његовом неизмјерном величином и силом ничега нема великог и ничега малог* — и једне и друге одржава Његова неограничена милост, која их је и привела у живот. Ето тако свевидеће Око Божанствено очински нас надгледа у току читавог нашег живота и шаље нам све, што нам

је потребно за опстанак овдје на земљи, брине се о судбини свију нас и опредјељује нам границу живота и рада. И баш због овога човјек, најсавршеније створење, *ослањајући се на равноправност, милост и вољу свог Бога Творца, штељиво сноси борбу с биједама и невољама, што га у животу среташу, увјерен будући, да „без воље Божије не могу му нестати ни длаке с главе његове“* (Мт. 10, 30)

Промисао Божији к човјеку и рајска заповијед.

Пошто је Бог створио првог човјека и обдарио га највећим савршенствима на земљи, намјестио га је у рају, да ужива све радости и задовољства. Затим му је дао царску власт и силу, разум и слободну вољу и своју божанствену благодат, као небеску хаљину, помоћу које се налазио у непрестаном додиру са својим Творцем Промислиоцем. Послије му се често јављао, лично је са њиме говорио и открио своју вољу, показавши му сва своја створења и давши му власт, да управља са њима и даје им по својој вољи различита имена. Да би човјек јачао и обнављао своје тјелесне силе и тим на свагда одржао своје тјело и једно — Бог му је дозволио, да обдјелава рај и да се користи свима рајским плодовима. А да би пак могао на свагда остати у том Богом-даном, незаслуженом добру, и да се не би погордио и залио великом влашћу над осталим створењима, па тим нарушио вољу Божанства — премудри Творац, као најпрви, тако рећи, васпитач његов, ради вјечитог подржања човјечијег живота, учинио је са њим завјет: издао му је заповијед, да од дрвета познавања зла и добра никако не једе, у противном случају одређује му за казну — смрт. *) Оваква заповијед обухвати собом читав морални закон, а сва се сведе на послушност према свом Творцу и служи, као вјерни сапутник божанствене благодати човјеку у рају.

Самовољни пад првих људи и његове пошљедице.

Први човјек не остаде вјеран свом Створитељу — неблагодарно се огријеша о Његову заповијед и изгуби предна-

*) Дрво познавања зла и добра није имало силу, да покаже нашим праоцима, што је по себи добро или зло, него се тако називало због тога, што су они, пошто су од њега појели, осјетили разлику између добра и зла. Од природе није било отровно, него пријатно, као и остала рајска дрвећа; али су пошљедице непослушности иснале отровне и смртоносне за човјека. Могуће, да још није дозрело било, да га тек што створени човјек једе, али је то дрво у самој ствари постојало.

значену бесмртност. Историја овог пада нама је позната: лакома и плитко-умна жена лако се занесе маштом, да се изједначи с Богом, те се даде преварити од лукаве змије, печастивог ђавола; а човјек, везан моралним и природним везама жениним, би од исте преварен, јер послуша глас њен. Тако оба двојица падоше по слободној вољи својој. —

Човјек остаде без најпотребније живе хране — благодати Божије; изгуби милост Његову: на мјесто синовље љубави осјети ропски страх и стид; поче се крити по лишћу и дрвећу, па онда варати Бога и лукаво се бранити, пребацујући кривицу са себе на жену и обратно: сrete их проклетство Божије, потпадоше мукама и страдањима, болијестима и изнемоглостима, док се најпослије читав овај чин тешке рајске драме не сврши прогонством из раја. — Ово је онај првородни гријех, што потресе сву земљу и раскиде ону прву тијесну заједницу између неба и земље, Бога и човјека и тај се гријех неумитно шири на нас, њихове потомке, са којим се и рађамо, а са њим заједно и све оне зле пошљедице, што сретосе и наше праоце, међу којима је најглавнија наша слаба способност, да разумијемо оне духовне предмете, што спадају у област вјере.*) Наша природа је и онако грешна, нарушена тим првородним гријехом, с којим се ми зачињемо у утроби материној и са којим се рађамо, као што говори псалмописац: „*Ја сам грешник и савјестан, а душа моја нечиста и нечиста, срце моје нечисто и нечисто, јер због чега се ми, још као невини дјечица крштавамо ради очишћења од тих грјехова, те се крштење и назива духовним рођењем.*“

Али и ако је Бог излио свој праведни гњијев на човјека и лишио га своје заједнице и благодати — ипак није га свестрано душевно убио, бар да не може никако жељети никакво добро, него му је дао свјетлост и разум, да Га познаје и тражи; дао му је слободну вољу у погледу својег духовног живота, да тежи извору живота, истине и добра; — *обећао му је и послао Свог премилог Сина, који је рекао: „ако кто хоцетъ по мнѣ ити, да отвержетъ себе и возметъ крестъ свой и по мнѣ грядетъ“ (Мат. 26, 24).* Из овога избија, да се у човјеку задржала искра слободне воље, те за то он, ма да је затамнио у себи слику и прилику Божију, није их сасвијем на свагда изгубио, *већ му у слободној вољи стоји, да их на ново тече.* У овоме му помаше и основано увјерење, да се Бог и послјије човјечијег пада једнако

*) Наш гријех разликује се од гријеха наших праотаца тиме, што је њихов гријех лични, својеволјни, а наш је нашљедствен, или грешно стање наше природе, нашљеђено од прародитеља.

брине о њему: поставља владоце, да се, као слуге Његове, старају за срећу људскијех друштава, а Он преко њих сам управља и шаље свима нама своју помоћ и заштиту, без које не бисмо могли ништа урадити. „Аще не Господь созиждеть домъ, всеу трудишася зиждуцій: аще не Господь сохранить градъ — всеу бдѣ стрегій“ (пс. 126, 1). Наравно, обилатија је милост Божија за праведнике, него за грешнике, јер њихова сама тежња к Богу доводи их у тјешњу заједницу са Њим, умирује њихову савјест, уливајући им паду на сретни загробни живот у непрестаном опћењу са Оним, којег је душа њихова искала. „Очи Господни на праведниа и упи егѣ въ молитву ихъ“ (пс. 33, 16).

Тешко је завирити у душу човјекову, а још теже по спољашњости погодити: ко је праведан, а ко грешан; јер врло често под пријатном спољашношћу човјек скрива најотровнију злоћу и грѣх у души својој, којом, као црв, потајно подгриза друштвени живот и његов морални напредак, а међутим ужива како милост Творца, тако и све почасте земаљске. Но зар је ово сретни? Зар му може позавијети смирено јадно сиромаше? — Не. — Овај наш трновити живот и онако је живот јада и невоља, мука и искушења, у којем се грѣшници недостојно користи привидним даровима среће. Како зашто им праведни Бог попушта и толико прашта? — Не може бити упитати. Само за то, дако она божанствена очинска љубав, гласајући добром зло, загрије њихова залећела срце и изазове их на покајање. Могуће пак, да су они већ у срцу своје претријели извјесне врсте казну, ако их је срела каква-год породична несрећа или бар грижа савјести; а зашто патити праведно сиромаше?! — Оно зна, да му је овај живот тек одломак неке више цјелине, те не налази срећу своју у чиновима и другим земаљским частима, него налази срећу и задовољство у душевној радости, коју постиже мирноћом своје савјести и праведним срцем. Ослањајући се на једину чисту Божију правду, сиромаше се нада, да ће се, попут оног биједног Лазара, засјати као сунце у царству Оца Свога (Мѡ. 13, 43), који му је приредио такве дарове, „ихже око не видѣ и ухо не слыша и на сердце чловѣка не въздоша, яже уготова Богъ любляцимъ его.“ Грешник ће се, попут богаташа фарисеја, стиђети својих дјела, када буде „во огнь вѣчный, уготованный дяволу и аггеломъ его“ (Мѡ. 25, 41).

(Наставиће се.)

КРАТКО УПУСТВО ЗА ПРЕДАВАЊЕ ПРИРОДНИХ НАУКА.

Од М. Ђуришића, учитеља.

Прије него почнемо израђивати поједина предавања, изложићемо опште начело, којег се треба држати у предавању уопште природних наука. До сад је најбоље Либеново начело, којег се он држао предајући природне науке, и којег је изложио у Дистервеговом „Руководству“ Wegweiser. Disterweg. А ово су та начела: 1) Почни с природним тијелима *домовине* и к њима додаји она из даљих земаља. 2) Прије свега узми она природна тијела, која се одликују или својим изгледом или другим особинама, али се побрени да дијете позна и оне, које су људма веома корисне или штетне. 3) Почни са оним природним тијелима, које дијете најлакше схватити може. 4) Пробери природне ствари тако, да ђак у једном течају добије неку заокружену цјелину, и да оно у потоњим течајевима буде као неко проширење (не треба дакле по систематици природне науке учити свако царство за се једно за другим, него у свима течајима узимати из два три царства оно, што је према дјецу као најлакше). 5) Почни с посматрањем *појединих* природних тијела и помогни да дјецу објасне што је у њима опште (не од апстрактнога ка конкретnome, не догматички, него од конкретнога к апстрактnome, херустички). 6) Изнеси пред ученике, што више можеш *самих природних ствари*, пушти их да сами разматрају, сами описују и разреде. 7) Учињена посматрања понови више пута. 8) Гледај да дјецу научиш, да могу самостално испитивати и посматрати природна тијела.“ — Либен је ово начело изложио као упуство за предавање природних наука у најужем смислу те ријечи — за предавање природне историје, гдје спада и наука о човјечијем тијелу. Но и за остале науке, које спадају у групу природних наука — за физику, хемију и технологију вриједи исто начело. Уопште за предавање природних наука настава треба, да буде очигледна (чуона) — од конкретнога ка апстрактnome — херустички — најприје ствар, или појав, па објашњење или узрок. Прије свега овладати наставном грађом — дакле *знати*, па онда наћи најкраћи, најбржи и најпоузданији *пути*, којим ће се предати та наставна грађа — дакле *умјети*. *Знати* значи имати у власти наставну грађу; а *умјети* бити добар педагог и методичар — значи бити што и добар зидар и имати потребну грађу — у настави, а у васпитању што и вјешт *башишван*. Може бити

вјешт зидар, али без потребне грађе не може озидати кућу, тако исто може бити и добар методичар, али без (потребне) извјесне грађе не може дати извјесно знање својим васпитаницима; као и то, што може бити некоме у власти потребна грађа за извјестан циљ, али је узалудна без извјесне вјештине и знања за постигнуће тога циља, исто онако, као и наставнику, што је узалудно то постигнуће његова знања, што има у власти наставну грађу, ако нема педагошке и методичке спреме. Дакле у опште наставнику треба прво *знати* (овладати наставном грађом), па *умјети* (бити педагог и методичар.)

Према овоме да видимо што треба наставнику *знати* и *умјети* при предавању природних наука уопште, поред општег начела именованог, којег смо већ изложили, и којег се он сам држао при предавању ових наука у најужем смислу те ријечи:

1.) Треба овладати цјелокупном грађом природних наука, а то ће се постићи, ако прије сваког предавања потпуно и свестрано проучимо оно, о чему имамо да предајемо — дакле *прије научити себе, па другога*;

2.) Наћи и приугодити сва васпитна средства главна и споредна, која се односе на извјесно предавање (слику, животињу, биљку, минерал, модел, апарат и т. д. и т. д.)

3.) Употребити кад треба *главна*, а кад *споредно* васпитно средство, (ако таквих има).

4.) *Знати* и *умјети* показати та васпитна средства, на пр.: изнијети их на поглед свој дјецџ, држати подуже на посматрање, показати ред, којим ће се извјестан предмет посматрати.

То нам треба *знати* и *умјети*, да можемо наћи васпитна средства и њима руковати; а осим тога треба нам *знати* и *умјети* још:

1.) *Начин*, (*пути*), којим ћемо најлакше, најбрже и најпоуздаеије предати грађу својим васпитаницима. У природним наукама тај начин је аналитички (разчлањавање, лучење — дробљење).

2.) *Облик предавања*: кад и што показивати, кад и што објашњавати; кад и што питати? У предавању природних наука има свега од овога трога — те је и *облик* предавања монолошки и дијалогски — *разговарати о извјесном предмету и сам говориши о њему*; — и

3.) *Начело наставе*. У овој групи, као и у свакој је начело *поступности*: Од *простијег* к *сложнијему*, од *познатијег* к *непознатијему*, од *ближег* к *даљему* и од *лакшег* к *тежему*.

Овим смо у главном казали правила, којих се треба држати при предавању природних наука у опште, и при појединим предавањима из тих наука; но прије него пријеђемо на израду појединих предавања за поједине разреде наших основних школа — рећи ћемо коју о предавањима у опште.

Како сваки рад и подузеће човјечије има свој циљ, тако и свако предавање наставничко има извјесни циљ; па како се за достигнуће ма каквог циља употребљавају извјесна срства, то исто и за достигнуће васпитног (наставног) циља треба употребити извјесна срства, како васпитног циља у опште, тако и сваког предавања посебно. Ако постизавало циљеве појединих предавања, то ћемо постигнути и општи васпитни (наставни) циљ и обрашно. — Значи како се појединим васпитним средствима постизава циљ појединих предавања, тако се тим циљевима постизава општи васпитни циљ; а ти циљеви су срства за постигнуће општег васпитног циља. Према овоме, ако једно предавање у настави није постигло свој циљ, не може говора бити ни о постигнућу општег васпитног (наставног) циља.

Циљ у опште све наставе (васпитања) је *свети и велики*, а према томе и циљеви појединих предавања, те за достигнуће тих циљева, као и *општи циљ*, не смије ући ни једно васпитно (наставно) срство, *које није исте природе*, које и циљеви или општи наставни (васпитни) циљ — *значи у настави не смије бити исовка, ердња, неумјесних пријетња и шјелесних казни*.

Тако, може бити, да ће се постићи наставни, али никад и наставни и васпитни циљ предавања, а према томе ни општи циљ наставе и васпитања.

Циљ наставе и васпитања је *свети и велики*, па и појединих предавања, те према томе и васпитна и наставна срства предавања треба да дуду таква. Но осим реченог свако предавање има још и *облик*, *метод наставу* и *начело*, а да би избјегли даље теорисање прибјећи ћемо практичној примјени:

І Предавање из Ботанике: о ружи

за IV разред основне школе (в. „Н. П.“ стр. 20).

Циљ предавања: вјежбање у интелектуалном (умном) естетичком и хигијенском погледу образовања.

Облик: монолошки и дијалошки.

Метод: аналитички.

Срства: *) Дивља ружа с коријеном лишћем и цвијетом;

*) Главна васпитна срства написата (штампата) су крупним, а споредна ситним словима.

више цвјетова дивље и питоме руже свих боја (црвених жутих и бијелих); пупољака — више шипака (шипурика лањских — ружични плод); ружичне водице, оцата и уља, ружичног пекмеца од плода, и ружичног слатког од цвјетних листића.

Настава: очигледна (чуона).

Начело: поступности

ТОК НАСТАВЕ.

Послије молитве, (ако буде први час), опоменућу дјецу на пажњу, па ћу им изнијети и показати дивљу ружу с коријеном лишћем и цвијетом, више цвјетова дивље и више цвјетова питоме руже свију боја и за свакоји на по се питати: Шта је ово? Ти! — Шта је ово? Ти! — и т. д. (Руже дивље и питоме). Сад ћу раздати неколико ружа дјечи, да их посматрају и омиришу па питати: Каква је ова ружа по боји? Ти! — Каква ова? Ти! — Каква ова? — Ти! — (Руже црвене, бијеле и жуте.)

Објашњење: „Најљепши и најмилији цвијет у нашим баштама јесте ружа. Са своје љепоте она се назива краљицом цвијећа. Ружа има дивљих и питомих. Дивље руже расту по пољима, а питоме његују се по вртловима; у њих је цвијет већи и има много више ружичних листића и боље миришу од дивљих ружа. Ружа има дрвених цвјетних жутих. Мјесто засађено ружама зове се ружичњак.“

Проштивање: Који је цвијет најљепши? Ти! — Како се ружа још назива? — Ти! — Каквих има ружа? Ти! — Каквих ружа има по боји? Ти! — Како се назива мјесто засађено ружама? Ти! — Гдје расту дивље, а гдје питоме руже? Ти! —

Овијем дали смо дјечи општи појам о ружи и дјеца су добила само пластичну слику њену, а сад ћемо пријећи на посебни дио изучавања руже, како ће дјеца добити потпун појам руже — дакле:

а) *Коријен и стаблике*: „Коријен руже свакога прољећа потјерује нове стаблике. Стаблике су дрвене и гранају се одмах из коријена, а расту у висини човјечијој, те се не каже да је ружа дрво, већ *шиб* или *жбун*. По стабљикама видимо многе *српасте* бодље, које нијесу прирасле за дрво, већ само за кору, и с тога се лако одвајају. Стаблике не расту усправно, него се од половине савијају.“ (Уз објашњавање треба све показивати на стабљници и коријену.)

Проштивање: Што ради коријен сваког прољећа? Ти! — За што се ружа зове *жбун* или *шиб*, а не ружа? Ти! — Како

расту стабљике руже? Ти! — Шта видимо по стабљикама? Ти! — За чем су прирасле бодље? Ти! —

б) *Лишће*: „Лишће руже је *перасто* и то лихо-перасто. На свакој дршци има 5 или 7 листића с посебним дршчицама. Ови листићи личе на расјечено јаје, па се каже, да су *јајастии*. По *ободу* су ови листићи рескасти. У руже поједини листићи стоје још један спрам другог и за то се каже да је ово лишће *насиравно перасто*“. (Уз ово објашњење треба све показивати на лишћу.)

Проштивање: Какво је лишће руже? Ти! — Колико има листића на свакој дршци? Ти! — Какво је лишће по облику? Ти! — Какво је по ободу? Ти! — За што се каже да је лишће у руже *насиравно перасто*? Ти! —

в) *Цвијет и род*: (Узети треба пупољак руже и уз објашњење на њ показивати). „Овако још неразвијен цвијет руже зове се пупољак. На пупољку има више дијелова. Први спољашњи омотач (показати) налик је на кржачасту чашицу и зове се *чашница*. У горњем дијелу чашица је расјечена у пет перастих крижака (показати и избројати). Ове ће кришке опасти кад се пупољак развије (процвјета). Показати на развијен цвијет. Доњи дио чашице испод крижака сужава се у узан отвор (показати). (Сад треба узети развијен цвијет и уз објашњење показивати остале дијелове цвијета). На чаши стоје 5 ружичних листића, који се лако одвајају, кад се мало повуку (показати). Како су ови листићи најљепши од свега, што је на биљци, зове се *круница*. Иза круничних листића стоје многобројни *прашници*, а то су ови кончићи, који носе на врху кесице пуне цвјетног прашка (показати). Из чаше вине *ручкови*, и ево кад расијечемо чашицу (расјећи), видјећемо *род* (сјемке) кад у септембру сазру ови *шипци* (*шипцурике*) (тако се зове ова чашица с родом унутра — показати) биће меснати и поцрвениће, а кошнице ће отврднути и орутавити.“ (Показати лањски зрио шипак — шипурику.)

Проштивање: Како се зове неразвијен цвијет? Ти! — Како се зове први спољашњи омотач цвијета? Ти! — Колике кришке има чашица? Ти! — Што бива од крижака чашичних кад пупољак процвјета? Ти! — У што се сужава доњи дио чашице? Ти! — Што је круница? Ти! — Колико круница има листића? Ти! — Кад смо расјекли чашицу што смо виђели у њој? Ти! — Како се зове чашица заједно с плодом (сјеменом)? Ти! — Кад шипак сазријева? Какво је зрело сјеме? Ти! — Што су прашници и гдје стоје? Ти! — Колико ружа има прашника?

Ти! — Што је тучак и гдје се налази? Ти! — Колико ружа има тучкова? Ти! —

Упоредњење цвијета питоме руже са цвијетом дивље руже. Изнијети пред дјецом у једној руци цвијет дивље, а у другој питоме руже и питати: Коју више волите од ове двије руже: дивљу или питому? Ти! — Ти! — Ти! Сама ће дјеца одговарати питому и зашто: Што је питома већа од дивље, и што боље мирише.

Објашњење. „Овакав цвијет питоме руже зове се *пун*, а разликује се од дивље руже још осим тога, што сте сами казали, што има више круничних листића, него дивља а мање прашника, јер прашници питоме руже скоро су се сви претворили у цвјетне листиће.“

Прошмивање: Која је разлика између цвијета питоме и дивље руже? Ти! —

2) *Корист од ружа:* „Руже се могу употребити као ограда око њива, јер се загранају и од бодала не може ништа ући ни изаћи из ограда. Но много је већа корист од цвијећа и плода. Од ружичних листића прави се *слатко* (показати и испричати како). Од круничних листића питоме руже прави се веома скупо *ружично уље*. Од зрелог плода (шипака) прави се *пекмес*. Још се од ружичног цвијета добија *ружична водица* и *оцат*“ (Показати све ове производе од руже и дати дјецу да омиришу и окушају и испричати им како се који производ прави.)

Прошмивање: На што се руже могу употријебити? Ти! — Што се добија од повећих листића питоме руже? Ти! — Што се прави од свију листића круничних? Ти! — Што се прави од зрелих шипака? Ти! — Како се прави слатко од ружа? Ти! — Како ружични оцат? Ти! — Како ружична водица? Ти! — Како ружично уље? Ти! — Како се прави пекмес од зрелих шипака? Ти!

Закључак: Ја сам вас, дјецо, упознао са дивљом и питомом ружом и казао сам вам, колика је велика корист од ње — држите ово у памети, а сами пођите у поље и нађите дивљу ружу, па је посматрајте овим редом, којим смо је посматрали сад у школи. Идући путем питаћу вас, да видим хоћете ли знати што казати ми о ружи, па ако будете знали донијећу једну другу биљку, да и с њом вас упознам.

Ово једно предавање може послужити као шаблона за сва предавања из ботанике у нашим основним мушким и женским

заводима — оним наставницима, који имају воље за рад. Њима неће бити тешко набавити сва потребна васпитна средства и на овај начин предавати ботанику у трећем и четвртном разреду основних школа.

Та за Бога, они знају, да ни планинка неће ући празних руку међу своју стоку, а не наставник, да уђе међу повјерену му дјецу — особито кад је час природних наука. Колика супротност?! Овдје ми треба напоменути још и то, да за ученике не треба за овај предмет никакав уџбеник — осим што учитељ треба да има ручну књигу. — То препоручују сви ваљани педагози.

(Наставиће се.)

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

С Р Н Е Г О Р С К Е П О В Ј Е К А И Б О Г У.

CRNOJEVIĆ

Возлюбљиви Господе Бога твоего всѣмъ сердцемъ твоимъ, всею душею твоєю, и всѣмъ умомъ твоимъ, и всею крѣпостию твоєю: сія есть первая заповѣдь (Матей 12, 28).

Ко се боји Бога, тај ради све по Божјој вољи (Ава Евагрије).

Као год што свијећа освјетљава мрачну собу, тако исто страх Божи, у кога га има, освјетљава и на добро упућује (Ава Јаков).

Гдје је страх Божји, тамо је напредак у врлинама и моралу; а гдје њега нема, тамо напредује сваки разврат (Дух. Маргарит).

Без Божијега страха само уза страх људски човјек се може чињети само да је добар, а не бити такав.

„Бојим се Бога“ — рекао је неко — али се бојим и људи, који се не боје Бога.

Страсти никад не могу надвладати онога, који вазда има у себи страх Божји.

Као што гори восак од огња, тако горе и страсти од страха Божијега (Ава Таласије).

Од птица највећи је орао; од звјерова — лав, а од људи онај, који има у себи страх Божји. (Св. Јефрем Сирин).

Ако се само бојиш људи — бићеш презрен од Бога, а ако се Бога бојиш, битћеш поштован од људи (Златоуст).

Ко се највише боји од Бога, тај се ничега не страши на свијету (Ис. 117, 6) Протојереј П. Соколов.

Ко се Бога боји, тај је јачи од свијех демона.

Смишљено је и паметно уклањати се од свега, чега се човјек боји; али Бога се треба бојати тако, да би вазда од њега ходили к Њему.

Бог је човјекољубац, као што Га сви и зовемо тако, али треба да је и човјек Богољубац.

Љубав према Богу не треба сједињавати с љубављу и тежњама земним.

Чији год је ум привезан к буди каквој ствари на земљи, тај не љуби Бога (Св. Максим Исповиједник).

Двије врсте љубави сачињавају двије врсте становника: љубав к Богу сачињава становнике Небескога Јерусалима, а љубав к земљи — становнике Вавилона (града разврата и гријеха). (Од нека свако упита себе: коју љубав има, и знатће којег је града становник (Блажени Августин).

Треба да имамо три срца: једно за Бога — чисто; друго за ближњег — милостиво, а треће за себе — строго, сурово. (Андријан Јулски).

Толико смо дужни љубити Бога веће, колико је Он од данас бољи и виши.

Мјера љубави према Богу јест љубав безмјерна.

Кандило не може свијетлити без уља: тако ни молитва не може обасјати душу без љубави. Без огња нема дима из кадионице, ни молитва без љубави неће доћи пред Богом (Фил. М. Московски).

Ништа не може собом замијенити недостатак љубави, а љубав може све.

Не говори да љубиш Бога, то су само ријечи, него покажи дјелом да Га љубиш. (Златоуст)

Прави и јасно је знао да у нама нема Бош ни почетка љубави, што нам је тешко испуњавати дужности према Богу (као: молити се посведневно, ходити у цркву, дати милостињу ради Бога), а не ради славе, бити трпљив Бога ради и т. д.)

Бога не љуби онај, који љуби оно, што Бог забрањује љубити.

Ако желиш да се спасеш вјером, то љуби онога, у кога вјерујеш. (Ф. М. Моск.).

Гори са огњем љубави Божанствене, да не узгориш са оним огњем, у ком стану горјеће нечисти дуси — ђаволи.

Ако будеш искрено љубио Бога и од свега се срца држао те љубави, никаква страст неће моћи тобом овладати. (Св. Симеон Нови Вогослов).

Свијет и све што је у њему не значе за онога ништа, коме је Бог у свему.

Љубав к Богу јест велико богаство: ко ње има, тај има свега, а ко ње нема, тај ништа нема (Св. Василије Велики).

Ко љуби Бога тај не може мрјети ближњег, а ко Бога не љуби, тај никога не љуби и љубити не може (Ц р).

С љубављу к Богу — за човјека је свуда рај, а без ње — свуда је пакао.

СТАРИНЕ¹⁾

Свидочанство на „1795“ Год., Октомбра „к“ Дна

Изволеніем Его високо-преосвященства Господина Митрополита Петра Петровича, Черногорскаго, Скандерійскаго и прочаѣ; видеѣи Чрну Гору и Скандарію самуѣну и зараѣену змеѣу собомъ изъ волѣнием ихъ бистъ саставѣна Черна Гора и Скандаріа на обично мѣсто Почкале и ту се помирише „1795“ Года. м-ца октомбра „к“ и земла се састави и умири сложно уедини, трудом и насгоианіем Г-дна Митрополита Петра и Губернатора Иоана и прочих главарах; и видечи воеводе и кпезови и баратарѣи отъ скандеріе селе, и меѣу собом искрвдепе и зараѣене; и ми войвода и кнезови отъ скандаріе заприсмо у Господина Преосвященнаго Петра Петровича дани буде допуцан списмами калуѣер Глигоріе из ради мпра и слоге и тако бистъ допуцить „1795“ Годе, списмами Г-дна владике Петра писата Ноембра „й“ — и ми воевода Тукан и кнезови и баратарѣи отъ Скандеріе комунитади Белопавлиѣах и Плешивацах окуписмо се на обично мѣсто и приказани исти калуѣер кнѣге и заповеди отъ Г-дна владике Петра да зла и крви и ране смирисмо и земљу сложисмо и уединисмо, а струдом и настранием исвога калуѣера Глигоріе Буѣина; како изговараю кнѣге Г-дна владике Петра Петровича, писате „1795“ Года Ноембра „й“ д-на; и ми воевода Тукан и кнезови отъ збора Белопавлиѣа и Плешивацах печатом от комунитади потврѣуемо и своеручно сеточимо, какон своимъ струдомъ састави у миръ речени калуѣер и ово се Ему даемъ.

Иа протопоп Раде Бошковиѣ потврѣуемъ на име войводе Тука и свѣих кнезовах и баратарах и старешинах и свега збора Белопавлиѣкога и Пешивацах и сведочимо како више изговараю писма.

На „1795“ Года. М-ца Декаembra 31. дан у Морачъ.

Објавлюемо ми игуман Никодим и кнезови и баратарѣи и старешине отъ Ровацах и Мораче и ускоках свакому и кому драго уздоѣу ова наша писма по нашему прошенію доѣѣ меѣу нама калуѣе Глигоріе Буѣин а

¹⁾ Ова стара писма доби́ли смо од Господ. Дамјана Буѣина из Ботора уз ове редове :

Циѣњеном уредништву „Просвјете“

Цетиње.

Назад неколико, тражеѣи нека стара писма мојих старијех праѣдова, наиѣох на много важнијех писма и разнијех свједочанстава владике Арсеније, Саве и Св. Петра и другијех, за које би грехота било не штампати их ѣгод. С тога наумих једно по једно пиѣлати „Просвјети“, надајуѣи се да ће то уважено уредништво драговољно примити и тискати у „Просвјету“.

Шаљем ово свједочанство, како се мирила Црна Гора и Скандеріја, и надам се да ће у дојдуѣем броју „Просвете“ бити штампано.

Котор, 31/10 (12/11) 1897 год.

С поштовањем
Дамјан Буѣина.

по заповједи преосвешћенаго Митрополита Петра Петровића, скнигама „1795“ Года Меца Ноембра „ѣ“ писатое у кое изговара да зла, крви и ране смиримо и да се уединимо сложнo, ѣ ми игуман и кнезови и старешине окуписмо се на обично мјесто. „1795“ Года. М-ца Децембра ++ дане и приказани писма и наредбу преосвешћенаги Митрополита Петра Петровића, да зла и крви и ране смиримо, како изговарају писма Г-пана владике Петра писата „1795“ м-ца Ноембра „ѣ“ данъ; и ми кнезови и баратари како разумисмо и кметове постависмо снастоианнем и трудомъ реченаго калуђера Глигоріа, кой земљу састави и умри како изговараю писма Г-дна владике Петра; и ми игуман и кнезови и баратари и старешине печатом и свое ручно потврђујемо, како више изговараю книге. —

„1795“ Года. М-ца Децембра 4 данъ у Пипере

Очитѣмо мы войвода Радованъ Божовићъ и Кнезови и баратаре и старешине Збора пиперскога како дође изъ заповѣди Его Првоосвѣщенства Гпда Митрополита Петра Петровића, меѣ8 нама Јеромонахъ Глигоріе Бѣкинъ с книгама, по прошению и желание нашем8; видећи меѣ8 нама тешке крви и смутне и ране и проча дрга зла; и тако окуписмо се на обично место васъ Зборъ; и приказани исти калѣберъ книге и заповѣди Преосвешћенѣшаго Митрополита Петра; да зла ѣ крви кое се меѣ8 нама миримо како изговараю писма Гпда Владике Петра; писати „1795“ года мца Ноембра и (8) и тако ми войвода и кнезови и баратари заповѣдъ облужисмо и кметове постависмо; зла и крви кое бях8 меѣ8 нама помирисмо и зединисмо; а настоианнемъ и трудомъ реченог калѣбера Глигоріе, и оставине 8 мир8 како изговараю писма Глигоріа Владике Петра; а изъ ради Нашего добра и живлениа и чаше фамилие, ово см8 седочанство дам; и тако ми воевода и кнезови и старешине и баратари од збора Пиперскога печатомъ и свое ручни потврђујемо и седочимо како више изговара писма.

Опаска. Ово свједочанство писато је доста крупнијем словима на великом формату подебље хартије, које има у дуљину 54 цм. а у цирину 37 центиметра. —

По дну првог писма, на лијеву страну, ударен је велики печат, на којем се виде трагови два — три свеца, тако исто около печата виде се трагови неразумљивих слова. —

По дну другог писма војводе „Радована Божовића“ такођер ударен је велики печат, у ком се види слика „Богородице“ и около истог јасно се чита :

+ сѣ печат. монастира пиперскога. храма Рожства прѣс. Бѣѣ.

Тако исто и по дну трећег писма, ударен је печат са сликом св. Георгија и Богородице, и около се чита :

+ Сѣа печат. прѣтне. Бѣѣ и врогорске. кралицеи чѣдо Ђорѣѣ :

Котор, 31 Октобра. (12 Нов.) 1897.

Дамјан Буѣина.

Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1895—6.

(Својштва се у изводу.)

Ревизор: **Крсто Ненезић**, учитељ Никшићски.

1. Општинска школа на Бршно (нахија Никшићска).

Испит је био 30 Јуна и трајао 6 сати.

Школа је троразредна. Ученика уписано у почетку шк. године у I. р. 30; у II. р. 5; у III. р. 5. Изашло на испит: у I. р. 26; у II. р. 4; у III. р. 3. Ученици, који нијесу присуствовали испиту осуштвљавали су са оправданог узрока. Исти разред повторава само један у I. разреду.

Успјех постигнут посебни и укупни у шљедећим предметима и разредима :

Закон Божи :	I. р.	4;	II. р.	4;	III. р.	4 ¹ / ₂ .	Врло добар.
Српски језик :	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Словенски :	" "	—	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Рачун :	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Геопетрију :	" "	—	" "	—	" "	3 ¹ / ₂ .	Више него врло добар.
Зепљопис :	" "	4;	" "	4;	" "	5.	Више него врло добар.
Историја :	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Природопис :	" "	4;	" "	4;	" "	5.	Више него врло добар.
Њег. човј. тиј :	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Краснопис :	" "	3;	" "	3;	" "	3.	Бобар.
Цртање :	" "	2;	" "	2;	" "	3.	Готова добар.
Пјевање :	" "	2;	" "	2;	" "	2.	Слабо.
Гимнастика :	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Чистоћа :	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Дисциплина :	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Више него врло добар.

Сви су предмети, осим пјевања, израђени у довољном обиму по наставном плану.

Укупни годишњи успјех постигнут је: у I разреду врло добар; у II. разреду врло добар; у III. разреду више него врло добар.

Дневно је рађено љети и зими просјечно 6 сати; а преко цијеле године рађено је у школи 175 дана. Родитељских скупова није било значајних; а учитељ је говорио на сеоцким скуповима да што боље потпомажу школу, да редовно шаљу своју дјецу у школу и доказивао им чешће пута значај школе. Беца су извођена у околину 4 пута. Тамо је учитељ поучавао дјецу у земљопису, природопису, пјевању и гимнастици. Ученици су посеђавали школу уредно. У овој школи ради један учитељ, и он је вршио дужност управљајућег учитеља; што је ишло код њега врло добро. Учитељ је постављен привремено ове године. У колико сам могао опазити учитељ је у народу одлично љубљен и владања је одличног. Учитељ је свршио 6 разреда гимназије у Србији; а трудољубија је одличног, што му посвједочава постигнути наставни успјех у школи. Осим учитељске дужности другог занимања нема. При настави поткрале су се неке мале и незнатне

погрешке, које учитељ може лако да избјегне; а настава је већином била разумљива и методична. Учитељ је кажњавао дјецу законито и настајавао да међу дјецом улије љубав и слогу дружевеку, чим је и постигао одличну дисциплину међу њима. Учитељ је на квартиру у својој кући, код својих родитеља.

Учитељ је осуствовао 9 дана, због болијести и смрти његова брата. Цркву је посјећавао вазда, кад је свештеник из оближњег села дошао ту да служи. Прихода је било само 43 фиор., што је разложено и утрошено око нужнијех потреба у овој школи. А учитеља плаћају родитељи дјечији и то на свако дијете по ф. 1 и 50 н. И то је сва плата учитељева према броју ђака.

Здање школско врло је незгодно и неподесно за толики број ђака, али сам одредио са мјесним главарима да школу, колико се најбоље може, за ову годину уреди; јер кроз двије године кака ми казаше биће готова нова школа у Озриниће, коју мисле Озринићи градити, и у коју ће и они моћи своју дјецу шиљати.

Многе погрешке у школској настави проузроковане су због неподесног школског здања, због недостатка школских књига и учила и због даљине шк. дјеце и због рђавог времена. — Учитељ нема довољно помоћних књига, којима би се могао користити у своме раду, као што се види по списку, којег је исти учитељ и поднио. Од акта узео сам са собом копију испитног извјештаја, писанке, цртанке и списак школскијех ствари, које се у школи налазе.

Мјесни шк. надзорник и капетан вршили су дужности према овој школи, како треба, према шк. закону. —

2. Општинска школа у Дугу (нахија Никшићка)

Испит је био 2 Јулија и трајао је 6 сати.

Школа је троразредна.

Ђеце уписано у почетку шк. године у I р. 36; у II р. 2; у III р. 2;

На испиту изашло: у I р. 30; у II р. 1; у III р. 2. — Ученици, који нијесу били на испиту, изостали су са оправданог узрока.

Исти разред понавља само 1 у I разреду.

Успјех постигнут у шљедећим предметима и разредима посебни и укупни:

Закон Божи	I р.	3;	II р.	3;	III р.	3.	Добар.
Срп. језик	" "	3;	" "	3;	" "	3.	Добар.
Словенски	" "	—	" "	2;	" "	2.	Слабо.
Рачун	" "	3;	" "	3;	" "	3.	Добар.
Геометрија	" "	—	" "	—	" "	—	—
Земљопис	" "	2;	" "	2;	" "	2.	Слабо.
Историја	" "	—	" "	—	" "	3.	Добар.
Природопис	" "	—	" "	2;	" "	3.	Приличан.
Бег. чов. тиј.	" "	3;	" "	3;	" "	3.	Добар.
Краснопис	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Цртање	" "	4;	" "	4;	" "	4.	Врло добар.
Гимнастика	" "	3;	" "	3;	" "	3.	Добар.
Пјевање	" "	2;	" "	2;	" "	2.	Слабо.

Чистоћа " " 3; " " 3; " " 4. Више него доба.
 Дисциплина " " 3; " " 3; " " 3. Добар.

Поједини наставни предмети као: рачун, геометрија, црквено и свјецко пјевање није обређено довољно, према „Наст. Плану.“ Изостављено је такођер о крсном имену у II. разреду и црквена слава у III. разреду. Рад је отпочет у школи по казивању учитељевоу 1 септембра, а рађено је дневно по 6 часова лети, а зими по 5. а преко цијеле шк.-године рађено је 200 дана. Учитељ је осуствовао два дана и тада су ђеца била окупљена и радила под надзором најстаријег ђака, којег је учитељ одредио. Родитељских скупова није било. Ђеца су извођена један пут на оближње брдо и ту им је учитељ показивао што-год из природописа и пјевања. Ученици су изостајали од школе због даљине и због хрђава времена. У овој школи ради један учитељ, који је вршио и дужности управљајућег учитеља; а осим учитељског, другог занимања није имао. Полагао је врло-добар труд и владао се како треба, па и врло добро поштовање ужива од сељана. На квартиру је у истој кући ђе је школа. — У колико сам могао увиђети његово је предавање у школи више механично и сухопарно и слабо одговара правилима педагошке наставе; а старао се види се да што мање погрешака учини. Ђецу је кажњавао умјереним казнама и законито. Школско је здање доста неудесно за дјецу; а школска настава није трпјела каквих изванредних незгода. Школске башче нема. Одредио сам са мјесним властима, да у школи учине неке поправке, које су врло потребите и да то учине најдаље до 15 Августа. И капетан и мјесни надзиратељи школе вршили су своје дужности спрам школе добро. Од акта узео сам са собом копију испитног свјештаја писанке, цртанке и све писмене задатке. Глоба није била. Учитељ нема довољан број спомоћних књига, које би му користиле у његовом учитељском раду.

CRNE GORE ĐURĐE
 —*— CRNOJEVIĆ

ЉЕТОПИС ШКОЛЕ ДРОБЊАЧКЕ

од њена постанка до 1892 године

пише **Косто Лучић**, учитељ.

Једно од највећих племена Никшићке нахије, како по простору, тако и по насељености становништва, — јест племе Дробњаци; од прилике у средини поменути нахије, на њеном сјевероисточном крају.

И ово племе, — као и остала околна му племена: Шаранци и Језера — све до године 1852 било је под неограниченом влашћу турских ага и бегова, — у потоње доба, док се поменути године, коначно присаједини са својом ослободитељском Црном Гором, под сретно владајућом и данас породицом Петровића.

Владаоци од ове знамените, због својих заслуга за домовину — породице, поред тога, што су били челик јунаци са сабљом у рукама, били су и главни покретачи просвјете у подручном им народу, као што нам то

и историја наше домовине на сваком мјесту засвједочава, ће се о просвјети ријеч поведе.

Од године 1852 па све до 1870 у овом племену није постојало ни приватне, ни државне школе, изузевши само раније на годину дана, установљена је приватна школа на селу Превишу, — и то само за једну годину, ће је учитељавао стари учитељ Јако Костић; у којој се је главно образовање састојало у читању словенског буквара, часловца и псалтира, и то само та је школа важила за неколико повеће Превишке момчадије. Зашто пак није државне школе у овом племену постојало још од његова околности Црне Горе, кад свакојему Црногорцу — образовану и необразовану — стајаше пушка запета; а он готов, као чарак кад се омакне, да брани своје огњиште жену и дјецу од навале бијеснијех Муслмана, те се ушљед тога немаше кад ни мислити о просвјети или о чему другоме.

Но године 1869 чим се Црна Гора с Турцима умирила наша узвишена Влада пошаље свог пуномоћника попа Мињу Радоњића у Дробњак с том мисијом, да у споразуму с дробњачкијем главарима успостави школу и мјесто јој одреде.

Он дође у Шавник, главно мјесто овога племена; дозове сва отмјенија лица и главаре Дробњачке, ће им каже, зашто је дошао. Дробњаци, обрадовани — његовијем предлогом, — приме тај глас са највећим одушевљењем, јер су и сами у неколико схваћали важност ове најкорисније човјечанске установе; па, — да би им школа што прије готова била — Дробњаци ови у име цијелог племена — погоде се са тадашњим својим капетаном Живком Пекићем; да им начини школу, т. ј. да је уреди и изнутра као обично Црне Горе уређују, начививши с њиме за исто и писмени уговор, а они њему по свршетку рада да издаду 700 талијера, не наводећи у уговору шта и како капетан мора градити.

Чим се ово овако уреди, капетан се одма прихвати уговореног му рада, сам настојавајући над истијем, како би што прије могао школу готову предати, те по свом мишљењу, разумијевајући — кап. Живко — буквално учињени уговор, и начини четири зида са шупљинама; покрије их; начини с поља врата, и — кључ преда им — одборницима племенскијем — али изнутра школу остави онако као другу пећину. Дробњаци незадовољни овакијем радом, затраже од капетана да изврши опет по њиховом мишљењу и остало у чему школа у унутрашњости оскудијева, но пошто капетан не пристаде на њихово затраживање, доказујући да је по погодби све учинио, ствар дође на судско решавање, док тај спор између Дробњака и капетана Живка не ријечши Њ. В. Њаз Никола рекавши кап. Живку овако:

„Пачини све што од тебе захтијевају Дробњаци, па ћу те ја припомаћи, јер те давије никако нећу!“ што капетан по највећем налогу и учини.

Школа, која тада бијаше начињена износаше у дужину 16 метара по вјетру, колико и данас, у ширину 7.50 метара, а у висину 4.20 метара изузимајући висину листара на један бој.

Око грађења школе као и о прибављању материјала за њу и за храњење радника старао се је сам капетан, пошто је ту радњу контратом закупио, а новац ког су по погодби морали издати Дробњаци пао је разумије се на све племе, те је сваки морао дати по 7 цванцика, а који ни

толико због сиромаштине није могао издати, морао је аргатовати на грађе-
вини, што му је било као облакшица у плаћању.

Већ ево 27 година од како ова школа у Дробњацима постоји, те —
пошто нијесам могао наћи ни протокола школских од уписивања ученика,
а о љетопису нема ни збора — те сам се при састављању овог љетописа
највише послужило казивањем неких постаријих Дробњака, на чему имам
највише захвалити г. Стевану Пекићу, који некад као капетан могао је
најбоље запамтити, пошто му је сама дужност налагала да буде у блиском
додиру са школом и њенијем потребама; а држим да ово његово казивање
биће најближе истини, ако та сама по себи не буде.

По његовом казивању, пошто пр токола као што рекох и нема, заби-
љежио сам само имена г. г. учитеља и г. ревизора до 1882 године, јер од
ове године има ова школа један избуцани испитни извјештај којијем се
још и данас служи.

Пошто је већ школа била довршена у школској мјери да се у њој
може њен рад одпочети гл. шк. Надзорништво постави — за учитеља
Милосава Томића, свештеника Превишког, а ученика тадашње Цетињске
богословије, који је као учитељ остао само за 1871 и 72 шк. годину.

Држао је I и II разред; у овај потоњи имао је ученике, који су већ
раније, као што је поменуто, приватно учили I разред на Превишу код
учитеља Ј. Костића.

Колико ли је ученика имао не сјећа се; ни он сам да каже, само
толико ми је казао: да његовим ђацима више прилицише име војник, него
ђак, пошто, вели, сваки кад оћаше доћи, доносаше за појасом леденицу,
или кумбуру, па -- назваши му "добро јутро" учитељу!, идаше на своје
мјесто; остави леденицу у банак, а извади буквар на банак. Овоме се није
ни чудити, кад представимо тадашње околности: е једне, а опет Бог зна
с друге стране није ту ни биле никаквих уредаба, као што их данас
видимо у школи, него само толико се учили. Називим своје пречитати и
записати.

Ревизор за ову шк. годину био је ондашњи главни шк. надзорник
Шпиро Ковачевић, који је по прилици више формално овуда прошао,
пошто стање ове школе оставио је по првоме, не наредивши ничега што
би у корист истој било, а могао је — будући човјек — за ову сврху, —
од таквог положаја, чија би ријеч пошто по то морала остати мјеродавна.

Идуће шк. 1872 и 73 године буде постављен за учитеља Зеко Пејо-
вић, свештеник из Ријечке нахије, такође и он је остао само за ову год.,
па је послеје отишао кући или можда је опет негдје учитељствовао. Он је
оставио врло лијепијех успомена у овом народу, а нарочито међу умени-
цима због своје трудољубивости у свакоме своме раду, и у опште због
свијех дивнијех врлина, које у главном један човјек имати може, кад само
хоће.

Овоме сам се увјерио лично из казивања неких његових ученика,
који су данас већ зрели људи, које причају без икаква питања, само запо-
мјене ли се говор што о школи или учитељу.

И он је држао два млађа разреда, у којима су ученици, као и код
прије поменутог учитеља, све готово одрасли људи били, с којима заједно
поп Зеко огради поред школског здања, са сјеверне стране и школску
башту, која још и данас постоји, али сад је порушена, пошто школа, као
што ћемо доцније видјети, има бољу и уређенију своју башту.

Ревизор за ову шк. год. био је тада учитељ цетињске осн. школе Гавро Пешић. Је ли што овај ревизор прописивао за поправку школе и осталог не зна се ни с које стране; а тако исто нити какав је успјех учитељ у свом раду постигао, и колико је ученика у коме разреду имао.

Идуће шк. године 1873 и 74 ова се школа подигне на четвороразредну школу са два учитеља, — од којих је био — Митар Кнежевић из Шаранаца, сад командир, — учитељ на два млађа разреда а на старије неки Гавро, родом из Србије, не знаду му презимена. Као ни за прије поменуте тако ни за ове не зна се ништа, што и како је било у погледу њихова наставног рада. Толико се зна само, по казивању њихових ученика, што служи као карактеристика поменутог господина: да је први више налично и тада за командира, него за учитеља, те је ушљед престроге дисциплине долазио у неприлике, а други био је управо рећи љенштина, одан развратном животу -- поглавито пићу, сигурно из узрока тога ваљда, што веле, имао је — наџак — жену, те се је одма и преселио у родно мјесто по свршетку школске године. Ко је био ревизор за ову годину не зна се никако.

Школске 1874 и 75 године остаде за учитеља опет Митар Кнежевић и с њиме заједно и поп Лука Ђуровић из Бјелопавлића, данас ужој публици познат као народни pjesник. Овај учитељ и тада и сада одвећ је живе нарави, кроз коју провирује нека моментална несталност у избору, те по томе судећи држим, да и његов рад као наставника није текао предрачуњенијем редом, као што то мора да буде код свакојега, него се лаћао безобзирно на оно што га је кад кад занимало, али при свему томе опет је и као учитељ и као грађанин био и онда и сада достојан поштовања. Он је као што ћемо и о томе мало проговорити оснивач ове варошице Шавника.

Но кад смо већ ту, онда у кратке речи дамо и прегледимо у главном о Шавнику. Прије свега ово је главно мјесто у племену; а саграђено је на самом ушћу малене рјечице Шавника у Буковицу 1862 год. Први који је овдје начинио кућу био је поп Лука Ђуровић, као што је поменуто. Те године бијаше кренуо он у Србију преко Турске, али није био свештеник, да што заради. На путу сврати овдје, у мјесто гдје ничег другог немаше, до јединог врбовог шибља. Он сам каже, а и други, толико је било врбовине поред обала ријека Буковице, Бијеле и Шавника, да би се у њу могло тада сакрити 5 баталиона војске, да за њу нико не зна. Ту, дакле, он сагради мали хан, гдје је околним сељамаи продавао заједно с Јевтом Јауковићем ситније трговачке ствари: кафу, шећер, дуван и ракију; — а главне им мјере бјеху: капа, прегршт, и нека стара литра (бочица) за ракију.

Осим тога ово мјесто управ бијаше тада хајдучка раскрсница, чему највише причинијаваху начињени мостови од камена на р. Буковици и Бијелој. Ма да му је живот био у опасности од хајдука и Турака, опет он остаде; а доцније око њега прикупе се и још неки, као: Пекићи, Тривко Томић и други, те начине куће и мало по мало начини се до данас једна варошица од прилике са некијех 40 домова, призната за такву и од државне власти. Данас она, поред основне школе има телеграфску штацију, и пошту, финансијалну управу и општински суд. Да ће она варош напредовати, у погледу њеног проширења, није прилика, прије свега — што за то нема згодна положаја, а друго што је аажније, и —

кад би га имало, не мисли се многоме, јер ко би и градио кућу на воле-ном пијеску? Цио ред кућа у Шавнику поред истоимене рјечице, у доњој пјаци, вода ће однијети, јер кад су поплаве ништа друго и не гледамо, него кад ће једанпут Шавникови бучни таласи отпјевати своје „вѣчная память“ неколиким кућама у које је утрешено 4—5 хиљада фиорина. И ако је ова ријека с јесени и прољећа толико опасна, опет с љета, толико је мала, као какав поточањак, а има такву особину, мислим да је то јединствену појава, у овој врсти природних ствари, што је хвата „мукавица“, т. ј. она тече једнаком количином док наједанпут нестане је сасвим, а многи пут и пресуши. Узрок овој појави није нам познат, само толико што према овоме, разумије се, неосновано по неки проричу промјену времена.

(Наставиће се.)

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Освећење цркве Глибавачке. — Мислио сам, да ће које вјештије перо од мога јавити се у овом гласном листу и описати ријетко весеље, које се је водило у Глибавцу, једне пола сата далеко од Никшића, приликом освећења цркве посвећене Св. Архидјакону Стефану 28 прошлог мјесеца. Пошто то данас нико не учини, ево мене, па било и касно, држећи се оне српске изреке: „боље икада него никада“

На такованој „Шћепан Главици“ побожни општинари села Глибавца и Брезовика подигоше нову цркву прелијепу и до сада у околини Никшићској најљепшу. По народном предању говори се, да је у старој цркви, на чијем се темељу озидала ова нова, некада служио Велики Чудотворац Св. Василије. Преграда је за иконе дивно израђена од домаћих занатлија, а иконе наручене су у Новоме Саду, које имају стићи овдје дана. Године 1893 положио је темељни камен и при полагању био је од општинарз позван Његова Свјетлост Књаз Петар, па га је заступао и положио први камен у име Његово ондашњи окружни капетан г. Јевто Николић по наредби. На предњој страни подигнут је звоник са три окна, која су попуњена са три звона, која давају врло армонични звук. Положај на којему је ова црква подигнута врло је романтичан, јер е те главице ужива се најљепши поглед, који пружа у наоколо мати природа.

Оволико што се тиче саме цркве, а сада пређимо на свечаност при освећењу исте цркве.

Пошто Његово Високопреосвештенство Г. Митрополит није могао доћи, то је послао г. Петронија Рајичевића, игум. Острошког манастира, да га заступа у вршењу освећења. Тачно у 8 сати почела је церемонија освећења, а у 9 света божија служба у присуству многобројнога народа. Са г. Игуманом служили су г. г. свештеници Шћепо Мартиновић и Ново Станишић, а на страну одговарао је свештеник г. Новак Томановић. Иза службе одма би послата честитка Његовој Свјетлости Књазу Петру, почем је истог дана био и срећни Његов дан рођења. У истој се истакла врло дирљивим изразима народна жеља и молба Богу за Њега, Узвишене Роди-

теље и Владајући Дом, да положи што скорије темеље и у оним порушеним црквама некадашњег српског царства, које су још под туђином. На ову честитку истог дана дође и одговор, у којему Његова Свјетлост захваљује народу ове општине, на жељама израженима и моли Бога и Св. Архидјакона Стефана, да им свако предузеће буде срећно и корисно.

Ова општина броји око 100 домова. Овдје су осим малог броја старосједиоца насељени Његуши, Цетњани и Бокешки усташи. Сви ови без разлике, мало и велико, мушко и женско скупило се пред новим храмом. Осим тога Општина је била позвала на ово своје весеље осим разнијех околнијех корпорација још и чиновнике града Никшића, отмјеније трговце и готово све главаре из цијелог Никшићског поља. Вас се овај народ згрнуо пред новим храмом, што приказиваше величанствен приказ. Међу гостима био је и г. Марко Вукотић, а разумије се г. Војвода и Бригадир Ђуро Петровић био је домаћин овог скупа, који љубазним предусретањем и брижљивим надгледањем допринесе да ова свечаност на опште задовољство испане.

И ако је небо наоблачено било, а ваздух прилично остар, ипак се је трпеза приредила на отворено на истој главици. Око исте засједоше гости, а иста је била снабђевена обилнијем јелом, пићем и сваким ђаконијама. Прву здравицу подиже г. Игуман Петроније Узвишеном нашем Господару и Књазу. Другу г. окружни капетан Обрен Никовић Њег. Вис. Књазу Нашљеднику. Трећу г. поп Шћено Мартиновић црногорској мајци, нашој омиљеној Књазици Књазици Мирку и Војводи Херцеговачком Књазу Петру. Четврту опет г. поп Шћено Мартиновић духовној глави црногорске цркве Г. Митрополиту Митрофану. Пету г. поп Повак Томановић досељеним Бокезима и старосједиоцима ове Општине и досељенијем јунацима испод Ловћена. Шесту и опет г. поп Шћено Мартиновић драгим гостима, који су дошли, да својијем присуством увеличају ову свечаност. Све су ове здравице прекрасне биле и попраћене великим народним одушевљењем. Цјевања и играња није било ушљед короте, коју овамошњи народ још држи за прерано умрлим и опште љубљеним пок. Филипом Петровићем. Тако је то текло до пред саму ноћ, те су се гости и вас народ разишли у потпуном задовољству.

Овом приликом овдашњи трговци г. г. Јово Голијанин и Мило Томашевић приложише на корист нове цркве први 50 мадарија, а други 100 фиорина. Осим њих било је и других, који су обећали понешто приложити, као: г. Мато Катурсић, г. Мато Чопа, г. Милош Крушка, г. Гаша Требињац и г. Ђа Јована пок. Бошка Мартиновића.

Тако се сврши ова свечаност, која се и тијем крунисала, што се је тако послѣ неколико вјекова овдје тог дана први пут пропјевала Св. служба Богу, за здравље Његовог Височанства Господара, Његовог Узвишеног Дома, Г. Митрополита и јуначког нашег народ.

Хвала буди вриједним општинарима Глибавца и Брезовика, који су оваки храм подигли, што ће им послужити за њихову срећу и напредак а на понос за будућа покољења, која ће их благословима обасипати.

С. В. В.

Нови Јерусалимски Патријарх. — Мјеснијем Синодом и братством Св. Гроба изабрат је 10 јула ов. г. Филадельфијски митрополит *Дамјан* и постављен на патријаршијску катедру под именом *Дамјана I*. Нови Патри-

јарх родио се на острву Самосу и врло је уважена личност у свој Палестини.

Прелазак Сиро-Халдејаца у Православље. — Указом руског св. Синода отишла су два православна свештеника у Перзију, отац Синодски и ђакон Симон Сиро Халдејац, да приме у Православље Сиро-Халдејце. Кад су руски мисионери долазили, дочекало их је 20.000 Халдејаца; од села Гавилана од Урмије стајао је народ, старо и младо, мало и велико уз пут, и радосно изјављивао своју готовост да ступи у крило православне цркве. Тако јасни дочек руских изасланика узбунио је све ловце халдејских душа: американске, католичке и енглеске (из Лондона) мисионаре, који тамо дуго и дуго раде. С тога су све учинили само да руски покликсари не увате коријена: омаловажавали су Русију, поругљиво су говорили о православној цркви. Но све то није помогло, ма да су се сви били сложили. Онда су код власти стали сумњичити руске свештенике као политичке изасланике, који теже да Перзију потчине Русији, те сад казују да ће покликсари бити позвани на траг. Уз све то Сиро-Халдејци надају се, да се то неће догодити, већ да ће руско друштво и руска влада тешко потлаченим Хришћанима у Перзији прискочити у помоћ, те им душу окријепити истинама православне вјере, за којом тако жуде. „С.-Петербург. Вједомости“ надају се, да ће руска влада помоћи староме и славном сиро-халдејском народу, и извршити своју хришћанску и цивилизаторску задаћу у Азији.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.
СРНОЈЕВИЦ.

Нов наставник. — За суплента у К. Ц. Државној Гимназији и Богословско-Учитељској школи постављен је г. Јово Калуђеровић, који је ове године свршио филолошки факултет у Великој школи у Биограду.

Број српских вјероисповједних школа у патријаршији Карловачкој. — Као што „Школски Лист“ јавља, има по најновијим званичним податцима у Угарској, 403 српске вјероисповједне школе, са толико исто учитеља, и 12 српских вјероисповједних забавашта са 12 забавиља. Између учитеља на вјероисповједним школама 299 је мушких, 104 женских и 12 забавиља. У Хрватској и Славонији има вјероисповједних школа у 12 мјеста са 37 одијељених школских разреда, у којима раде 25 учитеља и 12 учитељица. Према томе у цијелој патријаршији карловачкој има 440 вјероисповједних школа са толико исто учитељских снага.

Може ли се тјеловјежба сматрати одмором. — Душевно оптерећење школске дјеце дало је у пошљедње доба лијечницима олет повода, да се баве тим питањем. Један од највренијих берлинских физиолога, који је навлаштито на пољу физиологије можда дошао до великих резултата, изјавио се, да је шкодљива свака гимнастичка вјежба, која пада између обуке. Као одмор не може се сматрати час за гимнастику, која слиједи иза неколико сати обуке, јер је за тијело уморено душевним радом, потребан душевни и тјелесни мир. Погрешио је мишљење, да се вишесатном обуком измучени ученик одмара тјеловјежбом. Готово већ сатрвено тијело

умори се још већма за тјеловјезбе. Поготово није добро ако се међу обучне сате (како је то сада код многијех!) уметне сате за тјеловјезбу, јер тјеловјезба узрокује појачано притјецање крви екстремитетима. Ученик је с тога у час послје тјеловјезбе мање способан за душевни рад, који је опет увјетован већим притјецањем крви к глави. Само онда би се правилно радило, кад би се обука држала једино прије подне, а тјеловјезба послје подне. Хоћемо ли, да се ученици одморе иза дуље обуке, онда се препоручује, да се међу поједине обучне часове уметну што дуље станке. — Ово стручњачко мњење јамачно ће наши мјеродавни фактори уважити, те наредбу о обдржавању тјеловјезбе промијенити, што од срца жели сваки учитељ у интересу младежи и самога напретка.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

„Дело“ лист за науку и књижевност. Свеска за септембар изашла је са овим прегледом: Српска земља прима његове српске кости!... * * * пјесма Р. Ј. Одавића. Жена, приповијетка из Херцеговине од Свет. Ђорговића (свршетак). Снови, пјесма А. Карабеговића. Фалбови критични дани, — метеоролошко разматрање, од професора Јеленка Михаиловића. Да она није, пјесма од Милице. Први кораци, роман К. М. Стањковића (наставак). Саво Бјелановић и Српство на приморју. З. Бјелановић као уредник и посланик, од Ђубе Јовановића (свршетак). Три сонета, пјесма од Николе Богосављевића. Јунак наших дана, друштвени роман Јанка М. Веселиновића (наставак). Вук Стеф. Караџић, од Симе Н. Томића. Писма из Хрватске, пише Јупиус. Научна Хроника. (Рад поднесен Париској Академији наука и штампан у Comptes Rendus. Биљешке: Књижевност, Лични гласови. На великој 8-мини са I—VII. и 346—521 стр.

„Бранково коло“, лист за забаву, поуку и књижевност. У Ср. Карловцима 25 септембра (7 октобра.) 1897. Бр.: 39. 40. год. III. Власник и Уредник: Паја Марковић Адамов. На вел. 8-мини са 1218 до 1279 стр. Преглед: Праху препородилаца српске књижевности Доситеју и Вуку Алекса Шантић: Имна у славу преноса Вукових костију. Змајова: На новом гробу Вукову приликом преноса костију му из Беча у Биоград за пјевање удесио Ј. Маринковић С. А. Карабеговић: Вуку Ст. Караџићу; (Пјесма). Миле, гуслар: Вук, Лукијан и Филип (Пјесма), Александар Сандић: Две звезде сјајне — Два гроба светла. П. П. Ђорђевић: Вук о Мушицком прије седамдесет и седам година једна досад необјављена рецензија Вукова Љ. Ј.: Државна и народна слава. 1. Краљев указ 2. маја ове године, П. Поглед у старину III. Буђење — Доситеј и Србија IV. Караџић према Србији. V. Даничић и Србија. Завршна. Јован Ђорђевић: Један дан с Вуком. Грофица Агнеша Јанковићева 16. (Наставиће се). Милан Будисављевић: Јован Скенџић (приповијетка.) Славко Недјељковић: Толстојицам Ма Nordaou. Ковчежић. Просвјетни и друштвени гласник.

„Гласник“ земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник: Коста Херман IX. 1897. З. Уредништво: Сарајево, бос.-херц. музеј. Адми-

нистрација: Сарајево, земаљски економат. Годишња црпена гласника са поштарином 2 ф. а. в. Поједине књиге стоје са поштарином 80 новчића. Сарајево земаљска штампарија 1897. Преглед: Ed. Ljudevit pl. Thaloczy Historička istraživanja o plemenu goričkih i vodičkih knezova st. 13 slika u tekstu). Јосип Флуцек: Корепањаци (Crustacea) Пливских језера. (Са 1 сликом у тексту). Р. Aleksander Hoffer: Zlato i druge rude u travničkom kotaru. Отмар Рајсер (Reiser): Пјевине (Sylvidae), што су дослије затечене у Босни и Херцеговини Safer berg R. Ваšagić: Najstariji ferman begova Čengića (Sa 1 tablom). Виктор Атфелбек: Критичке расправе о јевропским врстама (Са 3 слике у тексту). Eduard Doležal: Razvodje izmedju Pontusa i Adrije u jednom dijelu Bosne. (Sa 4 table). Књижевност. — Уредништво: Materialien zu einer Ornithologie balcanica. IV Montenegro. Већ, 1896. — Уредништво: Wissenschaftliche Mittheilungen, aus Bosnien und der Hercegovina, IV. ed, 1896. Различно. — Томо Драгићевић: Nahodjaji iz brončanog i bakrenog doba. (Sa 7 slika u tekstu). — Антун Илија Царић: Народно вјеровање у Далмацији.

„Нада.“ Бр. 20. У Сарајево, 30. (18.) октобра 1897. Год. III. Издаје Земаљска влада за Босну и Херцеговину. — Уређује Коста Херман. На великом формату са 381—400 страна. Садржај: Текст: Јагода Трухелка: Plein air. (Наставак). Велимир Дежелић: Шумски мир. Др. Иван Шерцер: О повјести српске и хрватске књижевности. (Наставак). Драган Боранић: Из савета Ј. Врхлискога. Милош Н. Пејиновић: О новим појавама у српској лијепој књижевности, (Наставак). Драг. Ј. Илиј: Пчелица. Осман-Азиз: Болесници. (Свршетак). Милош Н. Пејиновић: На пучини свјетла. Др. А. Тресић-Павичић: Појединости српске књижевности. Милај: Данашњи укуси. Федоро Шишић: Аустро-турско ратовање године 1697. (Наставак.) Уз наше слике. Сматра. Књижевност. Ребус. — Оквирни артистички. — Рјешење коњићева скока из 18. броја. — Рјешење заговестних изјављивања. — Рјешење заговестни у кућу из 18. броја Доноси уредништва. Слике: Л. Куба: Русевине у Потклоштру. А. Регал: Риболов. Иван Страка: Пред новачењем. Л. Куба: Црква у Бистрици. Идила у брдима. Л. Куба: Стара црква у Подлипи. Л. Куба: Село Потклоштар с Ојстриком и селачка кућа. Л. Куба: Мотив из Бистрице. Л. Куба: Куће у Потклоштру. Паур Геца: Торпедњача „Зеета“, Морнари дефилирају испред надвојводе Ота. Спустиће „Зента“ у море: Надвојвода Ото са супругом код војничке мисе. Торпедњача „Зента“ спуштена у море. „Удружни дом“ у Сарајеву. Просјек дуљином. „Удружни дом“ у Сарајеву: Попријечени просјек.

„Голуб“, лист за српску младеж. У Сомбору 1. октобра 1897. Бр.: 19. год XIX. Издаје Књижара Милвоја Каракошевића. Уређује: Јован Благојевић. На 8-мина са 289—304 стр. Преглед: Мирко П. Поповић; Молитва (пјесма). Чика Васа-Љубисав: Мила Дјечице (приповијетка). Поход на високи сјевер или Проналазак Францјосфове земље: 1872—1874. (наставак). Душан Ђурић: Фенелонов Телемак Милан: „Голубу,“ (Пјесма). „Зорица“ Два трговца. (Приповијетка). Илија Ђ. Будровац: Хај кад дође.... У споменицу другу: Алекси Ж. Којадиновићу. Дјечије врлине и махане. Поучне сличице. Из посмрчади Никодима Савића (наставак). Живојин Јов. Младеновић: Само је Србин вјечан! (пјесма). „Зорица.“ Како је постала шева. (Приповијетка). Р. М. Тасић. Јесењи дан. (Пјесма). Гласник. Сваштица. Рачунски задатак. Задао: Р. М. Тасић у Вошановцу Ребус, саставио: Митар П. Рађеновић у Будви. Рјешење. Голубов писмоноша.

„Женски свет,“ лист добротворних задруга Српкиња. У Новоме Саду 1. Октобра 1897. Бр. 10. год. XII. Власник: Добротворна задруга Српкиња новосаткиња. Издаје и уређује: Аркадије Варађанин. На великој 8-мини са 145—160 стр. Преглед: Слава Вуку Стефановићу-Карадићу! Љубивој: Својој сестри (пјесма) а.: Одзив на предлог: Радослав.: Мишљах... (превод, пјесма) Кнез Аниело Губернатис): Улога жене у савременом друштву. Богдан-Крајишник: Под Храстом. (пјесма). Радња добротворних задруга Српкиња. Радослав: Несрећне си... (пјесма, превод). Биљешле. Радослав: На ког машеш... (пјесма, превод). Листак Није му суђена. (Слика из учитељског живота). Миливој Чудомировић: Ковчежић.

„Школски Вјесник.“ Стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник Љубоје Длуштуш. IV. 1897. 5 и 6 свеска. Сарајево Земаљска штампарија 1897. Садржај. Др. Ђорђе Протић: О релативној образованој вриједности класичне наставе и наставе у природним наукама. (Свршетак). Др. Јулије Голик: Неколике опаске о распореду сати и о душевном раду. Феликс Барушић: нормална збирка за природописну наставу у средњим школама. (Свршетак) Владоје Дукач: Неколико ријечи о Гуеновој методи. Никола Видаковић: Како би нам народ заводио књигу? Љуба Дубравчева: Нешто о комбинованој школи. Недјељко Лазаревић: И опет о „Школском Дневнику“. Ружица Бајнићева: Намјера и пошљедак. Милан Н. Пејовић: Нешто о пчеларењу једног Херцеговца Примјери практичне наставе. Даворин Јаковић: Како су радиле, онако су и прошле. (Свршетак.) Из педагошке прошлости. Основна почетна школа у општини Монтобан прије и послје 1789. Развитак женског образовања до И. А. Коменскога и његове заслуге ка том погледу. Педагошка смјтра. Популарно-научни чланци. Фердинанд Холд: Босанска култура кошарачке врбе. (Свршетак). Педагошке мрвице. Листак. Службени додатак. Стр. 295—Стр. 418—1. 2.

„Босанска Вила,“ лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић, Сарајлија. Број 19. Год. XII. У Сарајеву, 15 октобра 1897.

Садржај: Пјесме: Вјетре, од Јована А. Дучића. — У ноћи, од Јуније. — Вапница, од Милице. — Приповијетке: Плава трака, од Данице Бандић. — Две осветнице, од Ђ. Поповића. — Бајадера, од Ник. Д. Илића. — Св. Саво у народном предању, од Стев. И. Самарџића. — Мода, од Софије Пунић-Плетикосића. — О градњи разнога вина од воћа, које код нас успијева, од Михајла Јеремића. — Српске народне умотворине. — Мијат Харамбаша, од Н. Т. Кашиковића. — Листак.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15 и 30. Цијена је за све крајеве на годину 4. фиор., на по год. 2 ф. Ђаци добивају лист за 3 фоф. Претплата и рукописи шаљу се на уредништво. Неплаћена писма не примају се. Рукописи се не враћају. Писма из Србије маркирају се 25 пара дин.

„Цариградски Гласник“ у новом облику. Са 35, својим бројем започео је „Цариградски Гласник“ излазити у у повећаном формату. За не пуне три године, од како „Цариградски Гласник,“ као орган отоманских Срба излази, он не само што је као лист напредовао, него је достојно и часно вршио и своју културну мисију, ради које је и постао. Данас се у њему налази пуно дописа из оних крајева, гдје је још Србин у тами,

налази се красних описа појединих мјеста, обичаја, старина и т. д. што ће све добро доћи познавању оних крајева. Дај Боже напредовао и даље на племенито путу буђења српске свијести у оним крајевима!

Биографија покојног Митрополита Ђорђа Николајевића. Добро познати прото и ректор Карловачке Богословије, госп. Јован Вучковић, написао је биографију блаженоупокојенога Митрополита Дабро-босанског Ђорђа Николајевића и прилично осветлило ову знатну личност. Покојник је играо знатну улогу у буђењу свијести на нашем западу. Назив је књизи: *Митрополиш Ђорђе Николајевић*; цијена јој је 30 новч.

Српски Буквар. Написали: Ђуро Поповић и Јован Рогановић. Прегледала и одобрила Књ. Црног. Школ. Комисија. Цетиње, Државна штампа-рија, 1897. Цијена 20 новч.

ПОДПИСКА НА ЖУРНАЛЪ
„ДУШЕПОЛЕЗНОЕ ЧТЕНІЕ“

на 1898 годъ

(ТРИДЦАТЬ ДЕВЯТЫЙ СЪ НАЧАЛА ИЗДАНИЯ),

принимается: въ Москвѣ въ редакціи (новый домъ церкви св. Николая Чудотворца, что въ Толмачахъ, квартира протоіерея Димитрія Теодоровича Касицына); въ Петербургѣ — у книго-продавца И. Л. Тузова, Гостинный дворъ № 45. Цѣна за 12 книжекъ съ доставкой и пересылкой въ Россіи 4 р., за гра-ницей 5 р.

Иногородные благоволятъ относиться для подписки такъ:

Москва. Въ редакцію журнала „Душеполезное чтеніе.“

(Адресъ Редакціи Почтамту извѣстенъ).

Немногіе оставшіеся полные экземпляры Душеполезнаго Чтенія за прежніе годы: именно за 1872, 1877, 1880, 1883, 1885, 1886, 1887, 1888 и 1888 продаются по 2 р. 50 к., за 1890, 1892, 1893, 1894, 1896 и 1897 годы по 3 р. 50 к. На пересылку прилагается по разстоянію за 5 фунтовъ 12-ти книжекъ каждаго изъ означенныхъ первыхъ лѣтъ и за 6 фунтовъ 12-ти книжекъ каждаго года изъ шести послѣднихъ лѣтъ.

У државној штампарији у Београду и у свима државним књижарницама у Србији могу се добити ове књиге Одбора за издавање Вукових списа.

I. Српске народне пјесме; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић:

1) Књига прва, у којој су различне женске пјесме. Биоград 1891. — 8°, стр. LXXX и 662 и 2 листа нота. Цијена у тврдим корицама 4, у меким 3 динара;

2) Књига друга, у којој су пјесме јуначке најстарије. (Друго државно издање). Биоград 1895. 8°, стр. VI и 648. Цијена у тврдим корицама 4, у меким 3 динара;

3) Књига трећа, у којој су јуначке пјесме средњих времена. Биоград 1894. — 8°, стр. 551 и 4 листа. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара;

4) Књига четврта, у којој су јуначке пјесме новијех времена о војевању за слободу. Биоград 1896. — 8°, стр. XLVIII и 512. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

II. Српске народне приповијетке, заговетке и пословице; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић:

1) Књига прва: *Српске народне приповијетке и заговетке*. Биоград 1897. — 8°, л. стр. XVI и 423. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

Кроз кратко вријеме ући ће у штампу и

2) Књига друга: *Српске народне пословице*.

Дати су у штампу

III. Скупљени историјски и етнографски списи Вука Стеф. Караџића: књига I. Историјски списи.

IV. Скупљени граматички и полемички списи Вука Стеф. Караџића:

1) Књига прва (год. 1814—1818). Биоград 1894. — 8°, стр. XV и 224. Цијена у меким корицама 3 динара;

2) Књига друга, свеска I. (год. 1818—1822). Биоград 1894. — 8° стр. 240. Цијена у меким корицама 3 динара;

3) Књига друга, свеска II. (год. 1824—1835). Биоград 1895. — 8°, стр. XI и 241—511. Цијена у меким корицама 3 динара;

4) Књига трећа, свеска I. (год. 1837—1847). Биоград 1896. — 8°, стр. 256. Цијена у меким корицама 3 динара.

5) Књига трећа, свеска II. (год. 1847—1864). Биоград 1896. — 8°, стр. XI и 257—594 и једва таблица снимака. Цијена у меким корицама 3 дин. — У штампи је и посљедња:

6) Књига четврта: Додаци и регистар.

V. Српски рјечник, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима; скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић; треће издање:

Свеска прва (од а до зивање). Биоград 1892. — Вел. 8°, стр. XX и 256. Цијена у меким корицама 4,50 динара.

Штампа се и до краја 1897 г. биће готово ново, по Вукову рукопису исправљено и умножено, издање цијелога рјечника.